

Kálvin János

Titkos gondviselés

Tartalomjegyzék

A fordító előszava	4
Valamely fickó gáncsoskodása Kálvin Jánosnak az Isten titkos gondviselésével kapcsolatos tanítását illetően, Kálvin válaszaival	6
A gáncsoskodó előszava.....	6
Kálvin János válasza a gáncsoskodó előszavára	6
Kálvin latin és francia műveiből összegyűjtött cikkek a predestinációról	9
Első cikkely (azaz az első rágalom)	9
Az első rágalom ellen	9
Kálvin válasza az első cikkelyre és a gáncsoskodó kritikájára	9
Második cikkely	15
A második rágalom ellen.....	15
Kálvin János válasza	15
Harmadik cikkely	17
A harmadik rágalom ellen	17
Kálvin János válasza	18
Negyedik cikkely.....	22
A negyedik rágalom ellen	22
Kálvin János válasza	22
Ötödik cikkely	24
Hatodik cikkely	24
Az ötödik és hatodik rágalom ellen.....	24
Kálvin János válasza	24
Hetedik cikkely	26
A hetedik ellen	26
Kálvin János válasza	27
Nyolcadik cikkely	31
Kilencedik cikkely.....	31
A nyolcadik és a kilencedik ellen.....	31
Kálvin János válasza	31
Tizedik cikkely	32
A tizedik ellen	32
Kálvin János válasza	33
Tizenegyedik cikkely	34
A tizenegyedik ellen.....	34
Kálvin János válasza	34
Tizenkettedik cikkely	37
A tizenkettedik ellen.....	37
Kálvin János válasza	37

Tizenharmadik cikkely	38
Tizennegyedik cikkely	38
A tizenharmadik és a tizennegyedik ellen.....	38
A hamis Isten természete.....	38
Az igaz Isten természete.....	39
Kálvin János válasza	40

A fordító előszava

Ha a következő oldalakon tárgyalt alapelvek pusztán elméletiek lennének, a fordító a kiadásukra fordított időt alig tartaná többre, mint elpocsékoltra. Megítélése szerint azonban nem ez a helyzet. Épp ellenkezőleg, meg van róla győződve, hogy a téma elsősorban gyakorlati, s Isten dicsősége, valamint az ember java lényegében benne foglaltatnak annak a tantételnek a fenntartásában, mely szerint „minden dolog Istené”.

A forma, melyben a témát felvázoljuk, a reménység szerint nem lesz érdektelen, mert látszólag egyesíti a tényleges vita szellemiségét és lényegét a magányos eltökéltség higgadtságával, valamint az egymás követő érvek világosságával és erejével. Ezeknek a látszólag összeegyeztethetetlen előnyöknek az egyesítésére irányuló vágy öntötte párbeszédessé formába a spekulatív vitákat. De sok erő van a Hume által felhozott ellenvetésben azzal a gyakorlattal szemben, hogy a szerzőnek van valamilyen saját véleménye is, amit fenntart, s az ellenfelei szájába adott érvek nem mindig a lehető legjobbak, s nem is olyan nyelvezettel hangzanak el, melyek kifejezik azok teljes súlyát. Itt azonban az olvasó nem Herveynak a Thereon és Aspasio kitalált nevek alatti merengését hallgatja, s nem is a kedves és elmés Berkeley idealizálására Hylasként és Philonousként, hanem a reformátorok legnagyobbikát hallgatja, amint az alapelvei mellett érvel pontról pontra, minden olyan gáncsoskodással szemben, amit az egyformán ravasz és könnyed ellenfele csak kiagyalhat. Nem hisszük, hogy a kálvinizmus ellenségei általánosságban elvetik majd a bajnokukat, még ha a szemellenzője le is van eresztve, miközben azok, akik velük szembehelyezkednek, megelégednek majd a védekezéssel. Mostanában volt, és még van is némi nézetkülönbség arról, hogy Kálvin ténylegesen milyen tantételeket vallott, s az egymással szemben álló vitatkozók kölcsönösen az ő tekintélyére hivatkoztak a saját álláspontjaik védelmében.

A kiváló író (dr. Channing) azzal szórakozott, hogy elképzelte, hogyan nézne a szigorú reformer, ha visszatérne a Földre, egyes, önmagukat kálvinistáknak nevezőkre, s milyen gyorsan mondaná nekik, hogy menjenek Arminius táborába. Ennek az úriembernek a kifinomult fantáziája annak sincs híjával, ami lehetővé teszi a számára annak elképzelését, miképpen bánná önmagával Kálvin az elképzelt esetben. Noha már halott, mégis megszólal ebben a kis kötetben, és azt parancsolja neki, hogy tovább már ne hordja a keresztyén seregek egyenruháját, hanem ez után csatlakozzon a hitetlenek táborához.

Valószínűleg, hogy az említett író mellett még sokan mások is megsértődhetnek a reformátor világos nyelvezetétől. A fordító azonban nem érezte szabadnak tekintetbe venni az effélek ízlését, meglágyítva azokat a jelzőket, melyeket a modern udvariasság elvetett. Ha ezt tette volna, azzal a fordítás hűsége szükségszerűen sérülne, emellett nem hajlandó egyetérteni azzal a válogatás nélküli elítéléssel, amit nagyon gyakran mondanak ki minden olyasmire, mint a szigorúság és a sértődöttség a teológiai vitákban. Erősen gyanítja, hogy a kedvességre vonatkozó felszólítás teljes mértékben ugyanolyan gyakorisággal fakad az összes doktrínális megkülönböztetéssel szembeni közönyből, mint amennyire a keresztyén szelídségből. Nem csukhatja be a szemét az előtt a tény előtt, hogy az efféle nyersség lehangosabb bírálói gyakran pont azok az emberek, akik a legmesszebb mennek a politikai szitkozódás terén is. Ennek oka, hogy érdekli őket a saját politikájuk. Emlékezzenek hát arra, hogy minket, keresztyéneket érdekelnek a hitvallásaink, s ha ők igazoltan érzik magukat ezek hevétől, mert azt hiszik, hogy az ő tulajdonukról, sőt szabadságukról van szó, akkor mi sem szégyenülünk meg a saját buzgóságunktól, amikor meg vagyunk arról győződve, hogy a kimeríthetetlen gazdagságot és az örök szabadságot tesszük kockára.

A megnevezések, melyeket Kálvin gyakorta használ az ellenfeleire, s amelyek talán a legalkalmasabbak a pusztán modern fül megrendítésére, a *kutya* és a *disznó*. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy Maga Krisztus is ugyanazokat a kifejezéseket használja, s ebben az egyik apostol is követi Őt. A megfontolandó kérdés az, hogy vajon Kálvin is úgy használja

ezeket a kifejezéseket, ahogyan Krisztus és Péter tették. Ezt a dolgot a keresztyén bölcsességnek kell eldöntenie, s a fordító nem ismer a Földön olyan szaktekintélyt, akinek az ítélete ebben a dologban többet, vagy akár csak ugyanannyit nyomna a latban, mint a reformátoré.

Először megjegyzéseket akartunk hozzáfűzni a szöveghez annak magyarázataképpen, ami homályosnak tűnik, valamint annak kikényszerítése végett, amihez a szerzőt a válaszában szükségyszerű korlátai meggátolták a ragaszkodásban. Ezt a szándékot azonban elvetettük. A következő gondolatok azt sugallták, hogy jobban tiszteli a szerző hírnevét, s jobban illik a fordító homályban maradásához, ha ezt a munkát a maga pusztá fenségében adjuk közre. Ha ez a kísérlet bármilyen mértékben elősegíti, hogy a jelen kort alaposabban elismerje a mostaninál őt, aki mikor még csak 22 éves volt, Scaliger Európa legtanultabb embereként tisztelt, s akit Melancton a legnagyobbak, kiváltképpen a „hittudósok” (Ο θεολογος) közé sorolt, s aki majdnem meggyőzte Bolingbroke-t, hogy legyen keresztyénné, de mindenekelőtt, ha azt a kísérletet megáldja a mindenható Isten a saját tisztességének előmozdítására az igazságának fenntartásában, s az azt elfogadó emberek üdvösségére, akkor a fordító munkája nem lesz hiábavaló.

Rhinebeck, 1840. május 15.

Valamely fickó gáncsoskodása Kálvin Jánosnak az Isten titkos gondviselésével kapcsolatos tanítását illetően, Kálvin válaszaival

A gáncsoskodó előszava

Kálvin János, noha az ön neve világszerte majdnem mindenütt nagyon ismert, s a tanításainak kétségtelenül sok a cinkortársa, ugyanúgy sok az ellensége is. Mivel nagyon szeretném, hogy a tanítás is ugyanolyan egységes legyen, ahogyan az igazság is egy, s ha lehet, minden lehetséges benne összhangban legyen, úgy véltem, önt helyesen kell tájékoztatni a tanításával szemben állandóan megfogalmazott ellenvetésekről, hogy ha azok tévesek, megcáfolhassa azokat, és elküldhesse a cáfolatokat nekünk. Így képesek leszünk megállni az ellentmondókkal szemben. S legyenek az ön érvei olyanok, amilyeneket az emberek képesek megérteni.

Noha sok dolog van, aminek a vonatkozásában sokak vélekedése eltér az önétől, több dolgot mégis későbbre halasztva, én most csak egyetlen állítást szeretnék önrel megtárgyalni a sorsról, vagy az eleve elrendelésről, mert ez a dolog egyrészt hatalmas felzúdulást kelt az egyházban, aminek szeretnénk már a végét látni, másrészt azét, mert az ellenfelek érvei az ön által eddig közreadott könyvekből még nem cáfolhatók meg.

Én itt ötletszerűen idézek bizonyos részeket az ön könyveiből, s a vitában ide-oda hányódva hozzákapcsolom, amit rendszerint felvetnek az egyes részek ellen, hogy ön megláthassa, mi követel mindebből választ.

Kálvin János válasza a gáncsoskodó előszavára

Az, hogy a tanításomnak sok az ellensége, se nem ismeretlen előttem, se nem elképesztő a számomra, mert nem új dolog Krisztusnak, Akinek a zászlaja alatt állok, hogy a gyalázat tárgyát képezze a sok fecsegő számára. Egyedül amiatt bánkódom, hogy az oldalamat átdöfi Isten szent és örök igazsága, amit tisztelettel meg kellene becsülnie és bámulnia az egész világnak. De amikor látom, hogy az igazság a kezdetektől fogva ki volt téve a gonoszok megannyi rágalmának, s Magának Krisztusnak is az ellentmondás jelének kell lennie (mert a mennyei Atya így rendelte), akkor ezt is türelemmel kell tűrni. A gonoszok heves támadásai azonban soha nem fognak eltéríteni engem attól a tanítástól, melynek a meggyőződéseim szerint Isten a szerzője. S nem is húztam oly csekély hasznot a sok összeütközésben, melyekben Isten gyakorlatoztatott engem, hogy most meg kellene ijednem az ön haszontalan feljajdulásától. Emellett ami önt, mint magánembert illeti, kedves álarcos tanácsadóm, van némi vigasztalás abban, hogy ön nem lehet hálátlan azzal az emberrel szemben, aki az ön által megérdemelnél jobban lekötözte önt, anélkül, hogy egyidejűleg ne árulna el ostoba istentelenséget is az Isten ellenében. Valóban tudom, hogy az önök, akadémikusok számára nincs édesebb játék, mint a kételkedés színeiben gyökerestül kiszaggatni a hit minden morzsáját az emberek szívéből. S az, hogy mennyire szellemesnek látja a csipkelődést, amit ön az Isten titkos gondviselésével szemben megfogalmaz, kellően világos a stílusából, takargassa bár megtéve minden öntől telhetőt. De én a mennyi ítélőszék elé idézem önt és a társait, ahol a mennyei Bíró lépésről lépésre, egyedül az Ő arcának fényességével és a leheletével majd hatékonyan megsemmisíti a vakmerőségét. Közben meg vagyok győződve arról is, hogy hamarosan olyan sértővé teszem az ön éleselméjűségét az őszinte és bölcs olvasók számára, mint amennyire az titokban megörvendeztetni önt.

Ön annak az értekezésének a cáfolatát követeli tőlem, amit lopva küldött el Párizsba Genfből, hogy számomra ismeretlenül a méreg szerteszét szórhatóvá váljon anélkül, hogy

lenne ellenszere. S miközben mutat némi vágyat az információszerzésre, elleplezi a nevét, s teszi ezt számomra nem más elképzelhető okból, mint azért, mert eleve tudta: van valamim, ami majd végül megsemmisíti az ön és bandája szavahihetőségét. Nagyon sok jelből következtetek azonban, sőt gondolom, kicsoda ön, de számomra nem fontos, hogy saját kezűleg írta-e le, vagy egy skót prédikátornak diktálta le az örültségeit abból a célból, hogy Párizsba küldje azt, amit törvénytelen volt itt közzétenni. Valóban szeretném, ha ennek a pamfletnek más lenne a szerzője, vagy, hogy ön volna más ember, amint amilyen valójában, s amilyen soha nem lesz, amíg meg nem érzi a pártatlanság szépségét. Noha a velem fenntartott kapcsolatban ön soha nem volt híjával a tiszteletnek, mégis könnyű meglátni, hogy ön a természeténél fogva mennyire hajlamos a gáncsoskodásra. Ezt a bűnt, amit ön még szaporított is gyermekes szeszélyekkel, én megpróbáltam kijavítani, de hiába, mert az ön természetes beállítottságát csak fokozta az a nyomorult hiábavalóság, ami az éleselméjűség dicséretére ácsingózott néhány nagyon ostoba, a bárgyúnál is rosszabb vicc alapján. S nem védekezhet Szókratész példájával sem, aki az ellenvetéseivel alaposan meg szokott rostálni mindenféle véleményt. Mert miközben az az ember nagyhírű volt a megannyi kiválósága folytán, valamennyien elhomályosultak attól a bűntől, egyedül amelyben ön a buzgóságnál nem kevesebb tévelygéssel igyekszik vele versengeni.

Ön az értekezésének a cáfolatát követeli tőlem, olyat, amit a nép is megérthet. Nos, és ezidáig azon munkálkodtam, hogy igazodjak a legegyszerűbb emberek felfogóképességéhez olyan tanítási stílussal, ami rögtön átlátható és tiszta. De ha ön nem fogad el más kijelentést érvként, csak amit a testi ember értelme is elfogad, akkor ezzel a gőgös lenézéssel saját maga által csak megközelíti azt a tanítást, aminek az ismerete a tiszteletben kezdődik. Nem ismeretlenek előttem az önnel egy véleményen levők, s az önt szeretők, akikkel együtt támadják Isten titkait pont úgy, mintha mindennek el kellene veszíteni a kegyelmet és a tekintélyt, ami nem korbácsolja fel az ön fantáziáját. S mit jelent az, hogy én cáfoljak meg mindenkit, aki úgy dönt, hogy engem sérteget? Hisz még Szókratész sem – akinek a tekintélyével ön hamisan előhozakodik – sem engedelmeskednek efféle utasításnak. Én a magam részéről nem hajlok a válogatás nélküli utánzásra, de ha volt valaha, nemcsak ebben a korban, de más korokban is olyan ember, aki állandóan szembeszegült a gonoszokkal, szertefoszlatta a rágalmaikat, akkor még az engem nem szeretők és sértegetők is elismerik valamennyire az ezen a téren kifejtett tevékenységemet. Ezért is még tűrhetlenebb az ön dagályos fecsegése, mert miközben ön a pökhendiség vak türelmetlenségével lábbal tiporja az összes munkámat, olyan feladat elvégzését parancsolja nekem, amit már háromszor-négyszer is elvégeztem.

Fenntart azonban itt egy olyan dolgot, melyben alulmaradtam az ellenségeimmel szemben annyiban, hogy nem található kielégítő anyag a védekezéshez mindabban, amit eddig közreadtam. Ez a dolog, mondja, az eleve elrendelés, vagy a sors. Szeretném, ha az lenne a célja, hogy vagy szerényen érdeklődjön, vagy pártatlanul vitatkozzon ahelyett, hogy minden tisztességet durván megsértsen, s a világosság kioltása érdekében a legellentétesebb dolgokat keverje össze. A sors a sztoikusok szerint a váltózóból kipattanó szükségszerűség, s a Szentírás miatt bonyolult labirintus. Én úgy határozom meg az eleve elrendelést, mint Isten szabad tanácsvégzését, mellyel az emberi fajt, valamint a világegyetem minden részét irányítja a saját roppant nagy bölcsességének és felfoghatatlan igazságosságának megfelelően. Nos, ha a beállítottságának romlottsága, a vonzódása a vitatkozáshoz és az ördögi gőg olyannyira megvakítják önt, hogy fényes nappal sem lát semmit, ez a megkülönböztetés mégis megmutatja majd minden olvasónak, akiknek vannak szemeik, hogy mennyi pártatlanság található az ön kritikájában. Emellett ha nem sajnált volna csak egy pillantást is vetni a könyveimre, akkor megláthatta volna, mennyire nem tetszik nekem a világi sors szó, sőt, azt is elolvashatta volna, hogy réges-rég ugyanezt az ellenvetést hozták fel rosszindulatú és bántó módon Ágoston ellen is ostoba fickók, önhöz hasonló emberek, s annak a kegyes és

szent tudósna a válaszában benne rejlik annak rövid kijelentése, ami manapság az én védekezésemhez is elégséges.

A szakaszokban is, amit, mint mondja, a könyveimből szedett össze, ugyanaz a helyzet velem is, mint azzal a boldog emlékezetű szerzővel. Miután a rosszindulatúak tudták, hogy ez a tanítás nem népszerű, a vele szemben támadt ellenérzés fokozása végett ide-oda dobálták a bekezdéseket, részben megcsonkítva, részben eltorzítva azokat, így a tájékozatlan csakis kedvezőtlenül ítélné meg azokat. S bár első ránézésre sokan feltételezték, hogy az ő írásaiból idézték ezeket, ő mégis azt panaszolja, hogy hamisan tulajdonították neki, mert vagy nagy munkával halmoztak egymásra csonka mondatokat, vagy néhány szó megváltoztatásával mesterségesen rontották meg a kegyes és szilárd tanítást, hogy bosszankodást keltsenek az egyszerű emberek elméiben. Azok a részek, melyekről azt állítja, hogy az én könyveimből származnak, pontosan ugyanilyenek, s erre a bölcs és őszinte olvasó könnyen rájön majd, még ha én csendben is maradok, s nem lesz neki nehéz összehasonlítani az én tanításomat az ön ostoba rágalmaival. S ezt én először is azért vallom, mert ön nem jár el sem bátran, sem őszintén, amikor nem ad meg részeket annak megmutatása végett az értelmes olvasók számára, hogy én írom azt, amit ön feltételez. Hisz mi más lenne igazságtalanabb, amikor én oly sok könyvet írtam, mint homályosan kijelenteni, hogy mintegy ötven könyvből tizennégy rész lett kiemelve? Kétségtelenül jobb lenne, ha volna önben egy cseppnyi tisztesség, vagy szóról szóra idézni a mondataimat, vagy figyelmeztetni az olvasóit, hogy mely szakaszoktól óvakodjanak, ha bármi veszélyeset fedezett fel. De válogatás nélkül minden munkámat egyformán megbélyegezni az emlékezetük megsemmisítése, s ami az én könyveimben megsértődés nélkül olvasható, ön azt is rosszindulatúan megrontja a saját kénye-kedve szerint, s így teszi gyűlöletessé. Nos, miközben és nem gyalázom Ágoston bölcsességét, amiért úgy visszafogta magát a válaszadásban, hogy elkerülje a gyűlölködést, amikor az ellenségeinek erkölcstelen mesterkedéseivel szembesült, én mégis jobbnak látom nyíltan visszaverni az ön rágalmaikat, mintsem a legcsekélyebb jelét adni a megfutamodásomnak.

Kálvin latin és francia műveiből összegyűjtött cikkek a predesztinációról

Első cikkely (azaz az első rágalom)

Isten az akaratának egyszerű és tiszta cselekedetével a megsemmisülésre teremtette a világ legnagyobb részét

Az első rágalom ellen

Ilyen az első rágalom, vegyük át ugyanúgy azt is, ami vele szemben hangzott el. Azt mondják, hogy az első rágalom természetellenes és bibliaellenes. A természetből kiindulva így érvelnek: minden állat a természeténél fogva szereti az utódát, s ez a természet Istentől származik. Ebből következően Isten is szereti a leszármazottját, mert ő soha nem alkotta volna úgy az állatokat, hogy azok szeressék az utódaikat, ha hasonlóképpen Ő Maga is ne szeretne volna a sajátját. Az Úr mondta: „Hát én csak megindítsam és ne vigyem véghez a szülést?” (Ézs66:9) Itt a gondolkodás hasonlóságával vezetik le az érveiket. Isten szereteti az állatokkal az utódaikat, tehát Ő Maga is szereti a leszármazottját. De valamennyi ember Isten leszármazottja, mert Isten az Atyja Ádámnak, akitől minden ember származott, ezért Ő is szeret mindenkit. De elpusztításra teremteni nem a szeretet, hanem a gyűlölet része, következésképpen Isten egyetlen embert sem a pusztulásra teremtett. Emellett a teremtés a szeretet munkája, nem a gyűlöleté, tehát Isten szeretetben, és nem gyűlöletben teremtett meg minden embert. Emellett nincs olyan kíméletlen vadállat (nem is beszélve az emberről), aminek a célja az utódja nyomorúsága a létrehozása során, mennyivel kevésbé Isten? Hisz nem lenne akkor rosszabb a farkasnál? Krisztus így érvel: „Ha ti gonosz létekre tudtok jó ajándékot adni a gyermekeiteknek, mennyivel inkább képes erre az Isten?” Az ellenfeleitek is így érvelnek: Ha Kálvin, noha gonosz, de mégsem akar fiút nemzeni a nyomorúságra, mennyivel inkább Isten? Ezeket és ehhez hasonló dolgokat mondanak a természetről.

A Szentírásról viszont így beszélnek: Isten látta, hogy mindaz, amit alkotott, íme nagyon jó, ezért az ember is, akit alkotott, nagyon jó volt. De ha Isten a pusztulásra teremtette őt, akkor egy jó dolgot teremtett a pusztulásra, s szereti megsemmisíteni azt, ami jó, amit még elgondolni is istentelenség. Emellett Isten egyetlen embert teremtett, hogy elhelyezze őt a Paradicsomban, ami a boldog élet, tehát Ő minden embert a boldog életre teremtett. Mert mindenki egyetlen emberben teremtetett. S ha valamennyien elbuktak Ádámban, valamennyiüknek meg is kell állniuk Ádámban, s ugyanazokkal a feltételekkel, mint Ádámnak. Aztán „nem örülök a gonosz halálának”. Illetve, „Isten nem akarja, hogy bárki elpusztuljon, hanem hogy mindenki eljusson az igazság ismeretére”. Aztán, ha Isten a világ legnagyobb részét a pusztulásra teremtette, abból az következik, hogy a haragjának nagyobbak kell lenni, mint a könyörületének, pedig még a Szentírás is azt jelenti ki, hogy Ő késedelmes a haragra. Ezért terjed ki a haragja csak a harmadik, vagy negyedik generációra, míg a kegyelme elér ezer generációt is.

Kálvin válasza az első cikkelyre és a gáncsoskodó kritikájára

Az első cikkely, amit felvet, az, hogy Isten az akaratának tiszta és egyszerű cselekedetével a világ nagyobb részét a megsemmisülésre teremtette. Nos, minden „a világ legnagyobb részével” és „Isten akaratának egyszerű tiszta akaratával” kapcsolatos dolog kitalált, és az ön rosszindulata műhelyének terméke. Mert noha Isten a kezdetektől fogva elrendelte mindazt, amiknek meg kell lenni az egész emberi fajjal, ezt a beszédmódot mégsem

lehet sehol megtalálni az írásaimban, miszerint a teremtés célja az örök megsemmisülés. Ezért egy disznóhoz hasonlóan ön is az ormányával túrja fel a jó illatú tanítást, hogy találhasson valami sértőt. Emellett, noha nekem Isten akarata a legmagasabb rendű az összes ok között, én mégis mindenütt azt tanítom, hogy ott, ahol az ő tanácsvégzéseinek és munkáinak oka nem jelenik meg, ott az Őbenne van elrejtve, így Ő mindig igazságosan és bölcsen rendelkezett. Ezért nemcsak elvetem, de meg is vetem a skolasztikusok fecsegését az abszolút hatalomról, mert ők elkülönítik az Ő igazságosságát a tekintélyétől. Nos, nézd meg kutya, mit érsz el a konok ugatásoddal. Én, úgy alávétve az emberi fajt Isten akaratának, ahogyan teszem, hangosan kimondom, hogy Ő nem rendel el semmit a legjobb ok nélkül, ami ha most nem is világos a számunkra, végül majd mégis azzá válik. Ön, aki előtérbe tolja az „akarat egyszerű és tiszta cselekedetét”, pökhendi módon megfedd engem azzal, amit nyíltan elvetek százszor is, vagy még többször. Egyidejűleg a tanításonként ismerem el, hogy Ádám nemcsak Isten engedélyével, de a titkos tanácsvégzésével bukott el, s a bukásával magával rántotta minden utódját is az örök kárhozatba. Látom, mindkét kijelentés sértő az ön számára, mint ellentmondók mind a természetnek, mind a Szentírásnak. Az ön természetből származtatott érve azon a szereteten alapszik, amit minden állat érez az utódai iránt. Ebből ön arra következtet, hogy Istennek, Aki még az oktan állatokat is megihlette ezzel a szeretettel, nem kevésbé kell szeretnie az embereket, mert ők az Ő leszármazottai. Ám túl otromba dolog ragaszkodni ahhoz, hogy megtaláljuk Istenben, a természet alkotójában is azt, amit az ökörben, vagy a számarban találunk: mintha Istent ugyanazok a törvények kötnék, amit Ő a teremtményeire szabott! Az állatok minden fajának fennmaradása érdekében Isten mindegyiket felruházta az utódok nemzése iránti vágygal. Most akkor szálljon vitába Vele, Aki az örökkévalóságtól fogva megelégszik Önmagával, hogy miért tartotta az energiáját mondhatni pusztán? Neki kétségtelenül mindig egyformának kellett lennie. Ha tehát ön bíró lehet, akkor Ő megszegte a természet rendjét, amennyiben úgy döntött, hogy inkább utódok nélkül marad, semhogy bevesse a teremtető képességét. Emellett míg az állatok a halálukig küzdenek az utódaikért, miképpen lehetséges, hogy Isten megengedi a csecsemők szétszaggatását és felfalását a tigriseknek, vagy a medvéknek, vagy az oroszlánoknak, vagy a farkasoknak? Vajon azért, mert a keze túl rövid ahhoz, hogy védőn kinyújthassa az övéiért? Ön láthatja, milyen tágra nyitott terület áll előttem, ha az ostobaságainak leleplezésével akarnék foglalkozni, de ez az egy dolog elégséges a számomra, hogy léteznek Istennek az egész emberiség iránti szeretetének olyan bizonyítékai, melyek elegendőek minden elpusztuló meggyőzésére a hálátlanságukról. S ez nem is összeegyeztethetetlen azzal a sajátos szeretettel, amit csak néhányunkra korlátoz, akiket kegyeskedett kiválasztani a sokaságból. Természetesen nyíltan kijelentette Ábrahám családjának ókori örökbe fogadásával, hogy semmiképpen sem karolja fel az egész emberi fajt egyforma bánásmóddal. Így Ézsau elvetésével és az öccse, Jákob előnyben részesítésével látványos bizonyítékát adta annak az ingyenes kegyességnek, amit arra ruházott rá, akire Neki tetszett. Mózes azt hirdeti, hogy egyetlen nemzetet választott ki Isten, és elvetette a többi. A próféták mindenfelé azt jelentik ki, hogy a zsidók elsőségének egyedüli oka Isten meg nem érdemelt kegyessége volt. Vajon ön tagadja az Ő isteni mivoltát, mert nem talál benne semmit, ami a tigrisre, vagy a medvére hasonlít? Nem volt hiábavaló, hogy Krisztus a kicsiny nyájhoz (és nem az emberi fajhoz, de még csak nem is az egész zsidó nemzethez) szólva ezt mondta: „ne félj, mert tetszett az Atyának nektek adni az országot”, mivel senki más nem tapasztalja meg az Ő atyai szeretetét az örök élet reménységében, csak azok, akikkel kibékül az Ő egyszülött Fiában. Nos, ha ön alá akarja vetni Istent a természet törvényeinek, akkor igazságtalansággal fogja Őt vádolni, amiért valamennyiünket az örök halál büntetésére ítél egyvalaki bűnéért. Egy vétkezett, de valamennyit a pusztulásba taszította, sőt, egyvalaki bűne valamennyiüket megfertőzte és halálos betegséggel rontotta meg. Derék kritikus! Mit tud erre mondani? Elítéli Istent kegyetlennek, amiért minden leszármazottját a pusztulásba taszította egyetlen ember hibája

miatt? Mert bár Ádám semmisítette meg önmagát és a leszármazottait, a romlást és a vétket mégis Isten titkos határozatának kell tulajdonítanunk, hisz egyetlen ember bűne semmi volna a számunkra, ha a mennyei Bíró nem ítélné miatta minket örök kárhozatra. S figyelje meg, mennyire ügyesen idézi ön Ézsaiást a tévedésének leplezése végett. Mivel lehetetlennek tűnt, hogy Isten egyháza, amit a babiloni fogságban nemcsak a gyermekeitől fosztottak meg, de még terméketlenné is vált, új életerővel megelevenedjen, s gyümölcsözőbb legyen, mint valaha. Isten így beszél: „Vajon én, akinek az ereje által szül az asszony, ne lennék képes az utódot is létrehozni?” Ezzel az ürüggyel ön arra kényszeríti Istent, hogy vegye Magára az állatok minden jellemzőjét. Ön arcátlanul azzal érvel, hogy miután Isten az állatokba beoltja az utódaik iránti szeretetet, ezért Neki is szeretnie kell a leszármazottait. S ha ezt el is ismerjük, abból nem következik, hogy ugyanazon a módon szereti őket. Emellett ez nem bizonyítja, hogy igazságos Bíróként nem utasíthatja el azokat, akiket az atyák legjobbjaként szeretettel és elnézéssel követ.

Aztán azt is felveti, hogy a teremtés a szeretet és nem a gyűlölet munkája. Következésképpen Isten is szeretetből, és nem gyűlöletből teremt. De ön nem tesz különbséget aközött, hogy noha mindenki visszataszító Isten számára Ádámban, az Ő szeretete mégis felragyog a teremtésben. Ezért bárki, aki fel van ruházva akár csak mérsékelt ítélőképességgel és pártatlansággal, felismeri majd a komolytalanságát annak, amit az ön fantáziája oly valószínűnek vél. Ami utána következik, azt nem annyira az én tollamnak kell megcáfolnia, mint inkább a magisztrátusnak kell karddal súlyosan megbüntetnie. Vajon az én könyveimnek kell tulajdonítani, hogy az emberek tagadhatatlanul a nyomorúságra születtek? Miképpen lehetséges, hogy nemcsak mulandó nyomorúságnak, de az örök halálnak is ki vagyunk téve, ha nem azért mert Isten vetett minket közös kárhozatba egyetlen ember bűnéért? Az emberi fajnak ebben a nyomorúságos romlásában nem az én az emberi fajról alkotott véleményem, nem az itt olvasható véleményem, hanem Isten nyilvánvaló munkája az, ami látható. Ön minden kétséget kizáróan azt az istentelen kijelentést okádja ki, hogy Isten rosszabb bármelyik farkasnál, ha úgy dönt, hogy a nyomorúságra teremti az embereket. Egyesek vakon születnek, mások süketen, megint mások elképesztően torzan. Ha ön valóban bíró lehetne, akkor Isten kegyetlen, amiért ilyen hátrányokkal sújtja a leszármazottjait még a világra jöttüket megelőzően. De lépésről lépésre majd érezni fogja, mennyivel jobb lett volna, ha soha meg sem látja Isten titkait, semhogy ennyire éles szemmel tárgyalja azokat. Ön csakugyan igazságtalansággal vádolja Istent, sőt szörnyetegnek nevezi Őt, ha másként bánik az emberiséggel, mint ahogyan mi a gyermekeinkkel. Miért teremt tehát egyeseket butáknak, másokat ostobáknak, megint másokat idiótáknak? Ahogyan egyes zsidók meséket költenek az azért befejezetlen faunokról és szatírokról, mert az Alkotójukat a szombat gátolta, ön vajon nem lesz ugyanolyan abszurd annak feltételezésével, hogy ezek a személyek befejezetlenül kerültek ki Isten kezéből? Ezeknek a szomorú dolgoknak inkább tiszteletre és mértékletességre kellene tanítaniuk minket, semmint vitát gerjeszteni az elménkben az ég és a föld Alkotójával szemben. Ha találkozom egy idiótával, engem arra int a látványa, hogy mivé tehetett volna engem is Isten. S miután sokan vannak a buták és az ostobák, pont annyi tükröt tart elém Isten, melyekben a csodálatosnál nem kevésbé félelmetes hatalmat szemlélhetem. De ön megengedi magának, hogy szitkozódjon Vele, mint a farkasnál is rosszabbal, amiért ennyire rosszul bánik a teremtményeivel.

Igaz, Krisztus kijelenti, hogy Isten, Aki jó, kedvesebben bánik a fiaival, mint azokkal az emberekkel, akik gonoszok, de mielőtt ezt ön felhasználná a saját céljaira, be kell bizonyítania, hogy valamennyien egyformán Isten fiai vagyunk. Nos, az világos, hogy valamennyien elveszítettük az örök életet Ádámban, miközben az örökbefogadás kegyelme speciális. Ebből következik, hogy oly sokan, akik elidegenedtek Istentől, utálatosak a Számára. Az ön szövegei vaktában hajigált dárdák, melyeket egy örült keze szór. Isten látta az

Általa alkotott dolgokat, hogy ezek nagyon jók. De megint arra a következtetésre jut, hogy Isten igazságtalan, ha egy jó dolgot a pusztulásra teremtett.

Az ember eredendő becsületességének a természetét én kellőképpen, sőt a kelleténél is jobban megmagyaráztam megannyi szakaszban. Kétségtelenül nem volt jobb az ördögnél, mielőtt az elbukott az épségéből. Nos, ha elismerném önnek, hogy az ember a bukott angyalokhoz hasonlóan a boldogságra teremtett, de mégis azt vallanám, hogy a jövőbeli elpártolás vonatkozásában ezek a pusztulásra voltak szánva, ön mire következtetne ebből? Mert Isten kétségtelenül tudta, hogy mi fog történni velük, s azt, hogy Ő Maga mit fog tenni, egyidejűleg ki is jelentette. Ami a megengedést illeti, ezt majd később a maga helyén fogjuk megvizsgálni. Ha azonban most azt veti ennek ellenébe, hogy Isten eleve ismerete nem oka a gonoszságnak, én csak azt kérdezem öntől: ha Isten előre látta a bukást, mind az ördögét, mind az emberét, már a teremtést megelőzően, akkor miért nem gátolta meg a kellő időben a hajlandóságukat a bukásra? Hisz a világ kezdetétől fogva az ördög folyamatosan egyre jobban elidegenedett az üdvösség reménységétől, s az ember is, amint megteremtett, önmagát és az utódait a végzetes romlásba taszította. Ha a kitartásuk Isten kezében volt, akkor miért engedte, hogy elbukjanak? Sőt, miért nem volt egyikük sem felruházva az állhatatosságnak legalább szerény mértékével sem? Kerülgesse, ahogyan csak akartja, én ragaszkodom ahhoz az alapelvhez, hogy bármennyire és gyengének teremtett és felelős is az ember a bukásért, ez a gyengeség nagyon jó volt, mert hamarosan megmutatta: Istenen kívül nincs erő, és nincs stabilitás. Ebből az is nyilvánvaló, hogy az ön fecsegése az ember boldogságra történt teremtéséről béna és értelmetlen kijelentés. Mert bár elismerem, hogy semmi az üdvösséggel ellentétes dolog sem volt az emberben, bebizonyítom, hogy a boldogság nem rendeltetett el eleve mindenki számára Isten titkos tanácsvégzésében. Ugyanezt fogom röviden megismételni más szavakkal. Ha egyedül a természetes teljességet vesszük figyelembe, amivel az ember felruháztatott az első teremtéskor, akkor ő a boldogságra teremtett, mivel a halálnak semmiféle oka sem volt megtalálható benne. Ha viszont a titkos predesztinációt vizsgáljuk, eljutunk abba a hatalmas mélységbe, aminek azonnali bámulatot kell keltenie. Emellett, ha ön át van itatva a kegyesség iránti legcsekélyebb vágygal, akkor azonnal el fogja ismerni, hogy a „minden dolog nagyon jó volt” szavak nem a tökéletességüket voltak hivatottak kifejezni, mintha a Szentlélek azt jelentette volna ki, hogy semmi sem hiányzott egyetlen teremtmény tökéletességéből sem, hanem inkább az ön és az önhöz hasonlók gáncsoskodását voltak hivatottak megakadályozni.

Mert bármennyire is tagadja, hogy jó volt az ember számára megteremtetni ez alatt a törvény alatt, ami által a bukása az egész világ azonnali megromlását eredményezte, Isten mégis kijelenti, hogy ez az elrendezés Neki tetsző volt, így a legtisztességesebb is egyben. S hogy ön jobban megérthesse Mózes szavainak jelentését, Ő nem azt jelenti ki, hogy mennyire igaz, vagy becsületes volt az ember, hanem az ugatásának elhallgattatása végett tanítja azt, hogy az Isten által megszabott, az emberre vonatkozó alapszabály nem volt felülmúlható a feddhetetlenségben. Ennek megfelelően, noha az Isten egyes munkáiról szólva azt jelenti ki, hogy Isten látta azokat és mindegyik nagyon jó volt, semmi effélét nem jelent ki az emberben, hanem a teremtésének történetéhez csak általánosságban teszi hozzá: „mindaz, amit Isten alkotott, nagyon jó volt”, mely kijelentés alatt megkérdőjelezhetetlenül azt kell látnunk, amit Salamon tanít, miszerint a gonoszok az ítélet napjára lettek megteremtve. A dolog summája tehát az, hogy jóllehet az ember a természeténél fogva jó volt, a becsületessége, mely törekeny és halványuló volt, nem volt összeegyeztethetetlen az isteni predesztinációval, ami a saját bűne miatt ítélte kárhozatra őt, akit, ha pusztán csak a természetének tisztasága, sőt annak a kiválóságnak az alapján ítélünk meg, amivel felruháztatott, akkor a boldogságra teremtett. Ezért tehát hamisan és ostobán következtet arra, hogy a pusztulásra teremtett, noha jó volt, amikor világos, hogy a saját hibájából bukott el, és nem jutott a pusztulásra, amíg nem került az igazságos ítélet alá. S hogy ez a két dolog kölcsönös összhangban áll

egymással, azt majd lépésről lépésre világosabban is meglátjuk. Ön azt veti ennek ellenébe, hogy Isten nem kívánja a bűnös halálát. De figyelje meg, mi következik a prófétánál: mindenkit a megtérésre hív. Bocsánat tehát mindazoknak van felkínálva, akik megtérnek. Most akkor azt kell megvizsgálnunk, hogy a megtérés, amit Isten követel, vajon az emberek szabad akaratától függ-e, vagy ez Isten különleges ajándéka. Addig tehát, amíg mindenkit a megtérésre hívogat, a próféta tulajdonképpen tagadja azt, hogy a bűnös halála kívánatos. De az ok, amiért Ő nem térít meg mindenkit, benne magában rejlik.

Ön Páltól kölcsönöz egy közhelyet, miszerint Isten azt akarja, hogy minden ember üdvösségre jusson. Én a véleményem szerint máshol elég világosan kimutattam, hogy ez nem támogatja az ön tévelygését. Mert a biztosnál is biztosabb, hogy Pál itt nem az egyénekről beszél, hanem a foglalkozások rendjeiről és osztályairól, mert imádkozás parancsolt a királyokért és az egyéb kormányzókért, valamint mindazokért, akik a magiszteri hivatalt látták el. Mivel azonban mindenki, akik akkor kardot viseltek, az egyház kimondott ellenségei voltak, abszurdnak tűnhet, hogy az egyháznak az ő üdvösségükért kelljen imádkoznia. Ennek a nehézségnek az elhárítása végett terjeszti ki rájuk is Pál Isten kegyelmét.

Talán több szín van Péter szavaiban, miszerint „Isten nem akarja, hogy bárki is elpusztuljon, hanem hogy mindenki megtérésre jusson”. Ha azonban van is némi homályosság az előző mondatban, azt eltörli a magyarázat, amit rögtön hozzátesz. Természetesen, ha Isten mindenkit a megtérésben részesítene, akkor senkit sem engedne elpusztulni. Nos, a Lélek mindenütt azt jelenti ki, hogy az isteni kegyelem először eljut az emberekhez, akik még mindig a testi makacsság szándékos szolgái. Ha megmaradt volna önben a legcsekélyebb ítélőképesség, nem látna túl nagy különbsége e két dolog között: hogy az emberek kőszívé hússzívvé változik, s elveszítve minden önös konokságot alázatosan könyörögnek a bocsánatért, valamint, hogy miután így megváltoztak, bocsánatot nyernek. Isten azt jelenti ki, hogy mindkét dolog az Ő jóságának ajándéka: az új szív a megtéréshez, és az ingyenes megbocsátás azoknak, akik könyörögnek érte. Ha Isten nem állna készen visszafogadni mindazokat, akik igazán könyörögnek a kegyelméért, addig nem mondaná: „térjete vissza hozzám és én is visszatérek hozzátok”. De ha a megtérés az ember akaratának eredménye lenne, akkor Pál sem mondaná, hogy „ha történetesen Isten nem adna nekik megtérést”. Sőt, amíg ugyanaz az Isten, aki a saját hangjával hívogat mindenkit a megtérésre, nem vonja a választottjait a Lelke titkos befolyásával, Jeremiás se mondaná, hogy „térj hozzám Uram, és én megtérek, mert amikor megtérítettél, megtértem”. Ha bármi mértékletességet lehetne találni egy kutyában, ez a megoldás tízszer is elismételt dologként lenne ismerős az ön számára az írásaimból. De vesse el úgy, ahogyan csak akarja, akkor sem fog több támogatást kapni Páltól, mint Ezékieltől. Nincs alapja a heves vitatkozásnak a módszert illetően, ahogyan Isten üdvözíteni akar minden embert, mert ezt a két dolgot, az üdvösséget és az igazság ismeretét nem szabad egymástól elkülöníteni. Most hát válaszoljon! Ha Isten mindenki számára ismertté akarta tenni ezt az igazságot, akkor attól az időtől kezdve, hogy az evangélium prédikálása megkezdődött, miért van oly sok nemzet, akikhez ez a tiszta igazság soha nem jutott el? Emellett miért nem nyitotta meg a szemét egyformán mindenkinek, amikor a Lélek belső megvilágosítása, ami csak keveseknek adatott meg, szükséges a hithez? Ezt a csomót is ki kell oldoznia. Miután senki sem járul Istenhez, csak azok, akiket az Ő Lelke titkos vonzása késztet erre, akkor miért nem vonzódik mindenki válogatás nélkül, ha Ő elhatározta, hogy mindenkinek üdvözülnie kell? Mert a különbségtétel azt tárja elé, hogy van valami titkos mód, ami sokakat távol tart az üdvösségtől. Azt hogy miképpen terjed ki Isten kegyelme az ezredik generációig, ön soha nem fogja meglátni mindaddig, amíg elvakítja a gőg, amitől felfuvalkodott. Mert nincs ígéret efféle kegyelemre, ahogyan volt az átokra, ami Ádám utódait sújtotta. De a megígért kegyelemnek örökre utat kellett találnia a méltatlanokhoz dacára minden akadálnak, ami ezt gátolhatta. Isten így hagyta hátra Ábrahám megannyi fiát, amikor egyedül Izsákot választotta ki. Így amikor Izsák ikreket nemzett

ugyanaz az Isten úgy döntött, hogy a kegyelmének egyedül Jákobon kell megnyugodni. S noha Isten a haragja bizonyítékát adja sokak esetében, az mégis tagadhatatlan marad, hogy Ő a jóra hajlik és késedelmes a haragra, mert a hosszútűrésben, amivel az elvetetteket tűri, nincs semmiféle homályos mutogatása a jóságának.

Most nézze meg, hogy az ön felszínes csűrés-csavarása mennyire csapdába ejtik önt, miközben én milyen könnyen elmenekülök. Azért, hogy Isten kegyelme nagyobb lehessen a haragjánál, ön ragaszkodik ahhoz, hogy többnek kell lennie az üdvösségre kiválasztottaknak, mint a pusztulásra kiválasztottaknak. De még ha el is ismerném ezt, Isten akkor is igazságtalan lenne ahhoz a kevéshez, ha az ön gáncsoskodásainak hiszünk. Ha Ő nem szereti a leszármazottjait, akkor ön rosszabbnak mondja Őt egy farkasnál. Ha tehát csak egyvalaki is van, aki ellen a haragját gyakorolja, miképpen kerül el a kegyetlenség vádját? De azzal sem hozakodhat ön elő, hogy a harag okai magukban az emberekben rejlenek, mert a haragot a kegyelemmel összevetve ön pusztán a viszonylagos kiterjedést vitatja: mintha Isten a többség kiválasztásával az üdvösségre bizonyítaná Magát könyörületesnek. Közben pedig Isten teljesen más módon adja meg nekünk a szeretetét, ti. egyrészt azzal, hogy megbocsát oly sokaknak oly sok vétket, másrészt a küzd az emberek makacs gonoszságával, míg az el nem éri a csúcst.

Második cikkely

Isten nemcsak a kárhozatra predesztinált, de még Ádámot is a kárhozat okai közé predesztinálta, akinek a bukását nemcsak előre látta, de el is határozta az örökkévalóságtól fogva titkos rendeléssel, s előírta, hogy bukjon el. S hogy ez bekövetkezhesen a megfelelő időben, az almát tette meg a bukás okának.

A második rágalom ellen

Azt mondják, hogy a második is az ördög tanítása, s Kálvint követelik tőlünk, hogy megmutassa, hol van ez megírva Isten Ígétében.

Kálvin János válasza

A második cikkely esetében ön még mindig ugyanaz az ember. Mutasson egy szakaszt az írásaimból, ahol azt tanítom, hogy az alma került Ádám elé a bukása okaként. Meg kell hagyni, az az ön egyik népszerű művészete, hogy elhomályosítja az egyszerű emberek elméjét hazugságokkal, nehogy felemelkedjenek ahhoz az igazsághoz, ami távol áll a szokásos testi értelemtől. De nehogy úgy tűnjön, hogy én a szavakról vitatkozom, elfogadom, hogy így írtam: Ádám bukása nem a véletlen műve volt, hanem elrendeltetett Isten titkos tanácsvégzésében. Ezt egyszerűen az ördög tanításának kijelentve ön kétségtelenül nem csekély tekintélyű bírónak képzei önmagát, különben nem várhatná, hogy egyetlen becsmérő állítással megdöntsön egy olyan dolgot, amit én erőteljes érvekkel támasztottam alá. Ön bizonyoságot követel a Szentírásból annak bemutatásához, hogy Ádám nem bukott el Isten titkos rendelése nélkül. Közben pedig ha mindössze néhány szakaszt olvasott volna el, akkor sem lehetséges, hogy ne látta volna meg azt, ami mindenütt világos: Isten minden dolgot az Ő titkos tanácsvégzésének megfelelően kormányoz. Ön előre ismeretet fantáziál Istenben, Aki tunyán szemléli a mennyből az ember életét: Isten Maga teszi a kezét a világegyetem sisakjára, s nem engedi, hogy a hatalmát elválasszák az előre ismeretétől. Ez az érvelés természetesen Ágostoné, nem az enyém. Ha Isten előre látta, hogy amit nem akart, az következett be, akkor nem a legfelsőbb rendű. Ezért meghatározta mindazt, amiknek meg kell lenni, mert az Ő akaratától függetlenül semmi sem történhet. Ha ön ezt abszurdnak tartja, akkor sem képes még fantáziával sem kikerülni, mert akkor Istennek legalábbis a gonoszsághoz kellett volna folyamodnia a saját hatalmán belül, s világos, hogy ezt Ő nem tette meg. Isten előre látta Ádám bukását, és volt hatalma ennek megakadályozásához. De nem akarta megakadályozni. S hogy miért nem akarta, arra nem adható ok azon kívül, hogy az akarata az ennek ellenkezőjére irányult. Ha ön megengedi magának, hogy Istennel vitatkozzon, akkor vádolja meg azzal is, hogy alkalmassá tette az embert a pusztulásra ama gyengeség által, amivel megteremtette. Ön azt mondja, hogy Ádám a szabad akaratából bukott el. Erre azt mondom, hogy a bukása megakadályozásához arra az állhatatosságra és bátorságra lett volna szüksége, amivel Isten ruházta fel a választottjait, amikor úgy dönt, hogy szilárdan fenn kell tartaniuk az épségüket. Bizonyos, hogy ha nem kapunk új erőt a mennyből minden egyes pillanatban, akkor elég törekenyek vagyunk ezerszer is elpusztulni. Isten támogatja azokat, akiket kiválasztott, s ők rendíthetetlen bátorsággal tartanak ki. Miért ne látta volna el Ádámot is ezzel, ha meg akarta volna tartani őt épségben? Biztos, hogy itt vagy csendben kell maradnunk, vagy Salamonnal együtt meg kell vallanunk, hogy Isten minden dolgot Magának alkotott, még a gonoszokat is, az ítélet napjára. Ha az abszurditás sérti önt, gondolja csak meg, hogy nem hiábavaló ismételtetés az, ami Isten ítéleteit nagy mélységeknek jelenti ki. Ha Isten felfoghatatlan tanácsvégzése beleférne a mi csekély méretű értelmünkbe, akkor Mózes hiába hirdette volna, hogy a törvény kijelentései a mi és a

gyermekeink számára vannak, miközben a titkok az Istenéi. Ön idézetet követel, mely bizonyítja, hogy Isten nem akadályozta meg Ádám bukását, mivel nem akart így tenni. Mintha az emlékeztetés kijelentés nem bizonyítaná azt kellőképpen: „Könyörülök, akik könyörülök”. Ebből következtet Pál arra, hogy nem könyörült mindenkin, mert nem úgy akarta. S kétségtelen, hogy minden igemagyarázó nélkül maguk a szavak mondják azt világosan, hogy Istent nem kötelezi semmiféle törvény a kegyelem válogatás nélküli megadására mindenkinek, hanem Ő a Maga Bírója a megbocsátásban annak, akinek akar, és mások figyelmen kívül hagyásában. Bizonyos, hogy ugyanaz az Isten volt, akiről a próféta kijelenti: „az ő akarata szerint cselekszik”. Nos, azt mondja ön, hogy vonakodva engedett, amikor Ádám elbukott? Akkor azt kell feltételeznie, hogy a Sátán győzött abban az összecsapásban, s a manicheánusokhoz hasonlóan önnek is két alapeleme lesz. Pál is, a témával foglalkozva, nem elhamarkodottan hasonlítja Isten a fazekashoz, akinek ugyanabból a nyersanyagból szabadsága van olyan edényt alkotni, amelyet csak megfelelőnek gondol. Az apostol természetesen kezdhette volna a bűnnel, de nem tette, hanem Isten nem kényszerített jogait és szuverenitását védelmezi magában a munkában. S amikor hozzáteszi, hogy mindenki a hitetlenség alá lett rekesztve, akkor ez dacára Istennek történt, vagy inkább Ő volt ennek a Szerzője? Ha ön azt veti ennek ellenébe, hogy valamennyien a hitetlenség miatt lettek elítélve pusztán csak azért, mert rászolgáltak, akkor a szövegkörnyezet is ön ellen szól, mert Pál Isten titkos ítéleteiről értekezik, s az „ó Isten... mélysége!” felkiáltás is összeegyeztethetetlen ezzel a feltevessel.

Ezért tehát, mivel Krisztus a kezdetektől fogva az elveszettek megsegítésére rendeltetett, így Isten döntötte el az Ő felfoghatatlan tanácsvégzésében, hogy miképpen kívánja szemléltetni a saját dicsőségét Ádám bukása által. Elismerem, hogy valóban, amikor az Ő kegyelmének ingyenességét igazolja, akkor úgy beszél az emberi fajról, mint ami már elpusztult Ádámban. De ugyanaz az ok mindig is érvényes volt Ádám bukását megelőzően is, miszerint a saját akarata a kegyelem elegendő alapja, amikor ez az Ő jótetszése. Ez az akarat továbbá, noha nem függ semmi mástól és nincs megelőző oka, mégis a legjobb indítékon és a legmagasabb rendű egyenlőségen alapszik. Mert bár az ember szabadsága megköveteli a törvény zabláját, más a helyzet Istennel, Aki Önmaga törvénye, s Akinek az akarata a legtökéletesebb igazságosság szabálya.

Harmadik cikkely

A bűnöket, amelyeket elkövetnek, nemcsak Isten engedélyével követik el, de az akaratával is. Mert felszínes dolog különbséget tenni Isten engedélye és akarata között, már ami a bűnt illeti. Azok, akik ezt teszik, bókokkal és talpnyalással akarják elnyerni Isten jóindulatát.

A harmadik rágalom ellen

A harmadik ellen az akarat és a megengedés közötti időkülönbségből kiindulva így érvelnek: Kálvin azt mondja, hogy ő Isten prófétája, mi azt mondjuk, hogy Kálvin az ördög prófétája. Nos, közölünk valakinek meg kell mondani, mi a hamis. Mert ha ő Isten prófétája, akkor mi hazudunk, de ha ő az ördög prófétája, akkor ő maga hazudik azt állítván, hogy Isten prófétája. Ám ha mindkét dolog Isten akarata szerint való, azaz ha Isten azt akarja, hogy Kálvin azt mondja, ő Isten prófétája, mi viszont azt mondjuk, hogy ő az ördögé, akkor összeegyeztethetetlen dolgot akar, ami lehetetlenség. Mert ha Isten egy hazugságot akar, akkor nem akarja az igazságot, vagy ha az igazságot akarja, akkor nem akarja a hazugságot. Ebből következően, ha azt akarja, hogy az egyik fél az igazat mondja, akkor nem akarja, hogy a másik fél hazudjon. De ha a felek egyike kétségtelenül hazudik, akkor tehát nem Isten akaratával, hanem csak az Ő engedélyével hazudik. Akkor tehát különbség van még Istenben is a megengedés és az akarás között.

Nagyon sok világos példát hoznak fel az akarás és a megengedés közötti különbségre, különösen Ezékiel könyvének tizenkettedik fejezetéből, ahol Isten, miután súlyosan megfeddte a népét, amiért nem akartak engedelmeskedni az előírásainak, végül erre a következtetésre jut: menjetek, szolgálja mindenki a saját maga mocskos istenét, mert nem akartok nekem engedelmeskedni. Mintha ezt mondta volna: megengedem nektek, hogy a vágyaitokat kövessétek, ahogyan korábban beszélt ugyanabban a fejezetben: „ahogyan elvetették a törvényeimet, úgy adtam én nekik nem jó rendeleteket”. Nos, Isten nem adott az izraelitáknak olyan rendeleteket, melyek nem voltak jók, mert Isten minden rendelete jó. Mi8vel azonban ők elvetették Isten jó rendeleteit, Ő elhagyta őket, s Isten által elhagyatva rossz rendeletekbe botlottak. Pont ahogyan tékozló fiú, aki miután elhagyta az atyja, vagy inkább miután ő hagyta el az atyját, a zabolátlanságba esett, s ahogyan Pál tanítja, hogy az emberek nem szerették az igazságot, ezért Isten a tévelygés lelkét bocsátotta rájuk, hogy higgyenek a hazugságnak.

Ez látszik ama szakasz jelentésének is Ámós könyve negyedik fejezetében: „Menjetek Béth-Elbe és vétkezzetek, mert azt szeretitek csinálni”. Így most miután az emberek nem akarnak engedelmeskedni Istennek, Aki kijelenti, hogy Ő nem akarja a bűnt, Ő megengedte a tévelygés lelkeinek létezését, akik azt tanítják: Isten akarja a bűnt, hogy akik nem akarnak engedelmeskedni az igazságnak, engedelmeskedhessenek a hazugságnak.

Előhozzák az igeszakaszt Zakariás könyvéből is, ahol Isten haragosnak mondja Magát azokra a nemzetekre, akik nyugalomban voltak, mert amikor csak kissé haragudott az izraelitákra, a pogányok súlyosbították a büntetésüket. Azaz, fájdalmasabban kínozták az izraelitákat, mint amit Isten haragja képes volt eltűnir. Ebből következően ez Isten megengedése és nem az akarata által történt.

Felemlégetik a hasonló példát Abdiás könyvéből is, aki megfeddi az izraelitákat, amiért súlyosabban bántalmazták a zsidókat, mint amit Isten haragja követelt meg. Ők is az általam már érintett tékozló fiú példájára utalnak. Ha ön azt mondja, hogy az erkölcstelen útját az atyja akaratára járta, az a legabszurdabb, így tehát csak az engedélyével cselekedte ezt. Így tehát, mondják, Isten tékozló gyermekeinek a vétke és a bűn Isten engedélyével, de nem az akaratával létezik. S ott van Krisztus mondása is: „Ti is el akartok menni?” Ő

természetesen nem akarta, hogy elmenjenek, de megengedte nekik. Végül az akarás és az engedélyezés között különbséget diktáló józan észre hivatkoznak, mely szerint Krisztus mennyei dolgokat szokott tanítani, s amit ha ön felforgat, akkor Krisztus minden példázatának vesznie kell, mert egyedül a józan ész ítélheti meg azokat.

Kálvin János válasza

A harmadik cikkely a többenél nem kevésbé árulja el az ön szélsőséges hajlamosságát a bűzös rágalmakra. Ha ön az én tanításomat támadja, akkor miért nem mutat legalábbis kellő pártatlanságot azzal, hogy a saját nyelvezetemet idézi? A jelen beszélgetésben fenntartom, hogy a különbségtétel a megengedés és az akarás között felszínes. Ön azzal száll szemben, amit szellemes éleselméjűséggel fantáziál, de ami valójában csak ostoba álokoskodás, tudniillik hogy ha Isten mindent akar, akkor összeegyeztethetetlen dolgokat akar, pont úgy, ahogyan ön engem az ördög prófétájának nevez, miközben én Isten hűséges szolgájának mondom magamat. Ez a látszólagos összeférhetlenség tényleg elkápráztatja az ön szemeit, de valójában Maga Isten, Aki jól tudja, miképpen lehet akarni és nem akarni ugyanazt a dolgot, nem törődik az ön látásának homályosságával. Valahányszor csak Isten igaz prófétákat támasztott, természetesen akarta, hogy ők aktívan és fáradhatatlanul küzdjenek a törvénye tanításának fenntartásában. A hamis próféták is munkálkodtak ennek a tanításnak a felforgatásában, ezért konfliktusnak kellett fellépnie közöttük, de Isten nem ütközött össze Önmagával, amikor mindkettőt létrehozta. Ön itt az isteni türelmességet tolja az arcomba, miközben Ő nyíltan hirdeti (5Móz13:1), hogy egy hamis próféta sem támad, akit ne Ő rendelt volna akár azért, hogy az Övéi hitét tegye próbára, akár azért, hogy megvakítsa a hitetleneket. „Mikor te közötted jövőmondó, vagy álomlátó támad”, mondja Mózes, „az Úr, a ti Istenetek kísért titeket” (5Móz13:1, 3b). Ön a legszemtelenebb megjegyzéssel teljesen más területre viszi át mindazt, amit Mózes nem elhamarkodottan tulajdonít Istennek. Vagy tagadja, hogy Isten előjoga a népe szíveinek megvizsgálása, vagy végül engedjen annak a világos és megkérdőjelezhetetlen igazságnak, hogy a hamis próféták Isten eszközei abban a vizsgálatban, melyben Ő döntötte el, hogy annak szerzőjeként kíván megmutatkozni. Az Ezék14:9 még világosabb: „Ha pedig a próféta megtéveszteni engedi magát, hogy kijelentést adjon: én, az Úr tévesztettem meg azt a prófétát”.

Ön azt parancsolja nekünk, hogy elégedjünk meg a pusztá megengedéssel. Isten azt jelenti ki, hogy az Ő akarata és keze munkálkodnak. Nos, mondja meg, melyiket jobb elhinni: azt, amikor Isten beszél Önmagáról a Lelke, a bölcsesség egyetlen forrása által, vagy amikor ön fecseg az Ő ismeretlen titkairól, a saját ostoba testi felfogóképességének megfelelően? Micsoda? Amikor Isten előhívja a Sátánt a bosszújának végrehajtójaként, és nyíltan megparancsolja neki a megtévesztést, az semmiben sem különbözik az egyszerű engedélyezéstől? Isten hangja (1Kir22:20-21) kellően megkülönböztethető: „Kicsoda csalja meg Akhábot?” És semmi homályosság sincs a Sátánnak adott parancsban: „Menj ki és légy hazug lélek minden ő prófétáinak szájában” (v. ö. 1Kir22:22).

Azt is szeretném tudni, hogy vajon a megcselekvés és a megengedés ugyanaz? Mivel Dávid titokban megbecstelenítette a felebarátja feleségét, Isten kijelenti (2Sám12:11): előidézi, hogy az ő feleségei is ugyanilyen gyalázatnak legyenek kitéve fényes nappal. nem azt mondja, hogy megengedem a bekövetkeztét, hanem hogy megteszem. Ön, hogy segítsen neki a saját értéktelen segédkezésével, mintegy mentegetőzésképpen könyörög engedélyért. Azonban Dávid maga is teljesen másképpen gondolkodott, amikor Isten félelmetes ítéletére gondolva így kiáltott fel: „Néma vagyok, mert Te teszed meg”. Aztán, amikor Jób áldja az Istent, akkor nem pusztán csak elismeri, hogy az isteni engedély folytán fosztották ki a rablók, hanem konkrétan kijelenti, hogy Isten vette el tőle azt, amit korábban megadott neki.

Ha ugyanaz a szabály megáll az adásban és az elfogadásban, akkor az ön hozzáértésével a gazdagság nem lehet Isten ajándéka, hanem annak isteni engedéllyel, véletlenszerűen kell eljutnia hozzánk. Nos, jóllehet ön a romlott csapatával egyetemben nem szűnik meg szitkozódni, Isten majd mégis igazolni fogja Magát. Mi azonban tisztelettel szemléljük majd a titkokat, melyek messze meghaladják a felfogóképességünket, míg azok teljes ismeretére el nem jutunk, amikor szemtől szembe látjuk majd Őt, Akit most csak mintegy tükör által, homályosan szemlélhetünk. Akkor, mondja Ágoston, a bölcsesség legtisztább fényében látszik majd meg, amit a kegyesek hite is fenntart, hogy Isten akarata mennyire biztos, megváltozhatatlan és a leghatékonyabb, mennyi mindent meg tud tenni, de miközben választ, nem választ semmi igazságtalant. De ugyanannak a kegyes szerzőnek az ajkairól válaszolok önnek a szóban forgó dologban. „Ezek az Úr nagy munkái, szeplőtelenek az akarás vonatkozásában, s oly bölcsen szeplőtelenek, hogy amikor az angyali és az ember lény vétkezett, akkor nem azt tette, amit Ő, hanem amit saját maga akart. Sőt, a teremtmény ama akarásával, amit a Teremtő nem akart, érte el Isten a saját célját, bölcsen alkalmazva egy mindennél jobb lényként még a gonoszsgot is azok kárhozátára, akiket jogosan predesztinált a büntetésre, és azok üdvösségére, akiket jóságosan a megbocsátásra predesztinált. Mert ami őket illeti, azt tették, amit Isten nem akart. De Isten mindenhatóságának vonatkozásában ez lehetetlenség volt, mivel pontosan ezzel az Isten akarata elleni cselekedettel teljesedett be az Ő rájuk vonatkozó akarata. Így tehát Isten nagy munkái szeplőtelenek az Ő összes akarata vonatkozásában, így csodálatos és kimondhatatlan módon még az Ő akarata elleni dolgok sem történnének meg, ha Ő nem járulna hozzá. S nem is vonakodva járul hozzá, hanem akarattal. S ami a jót illeti, nem is engedhetné meg a gonoszt, ha mindenhatóként nem lenne képes még abból is jót kihozni.”

Ami pedig a Szentírást illeti, amivel ön előhozakodik, azok pontosan úgy felelnek meg a célnak, mint az olaj és a bor összekeverése. Ezékiel az engedetlen zsidókhoz szólva ezt mondja: „Menjetek, szolgáljon minden ember bálványokat”. Valóban elismerem, hogy ez nem a parancs, hanem ama istentelen keverék elutasításának szava, amivel a zsidók megrontották az Ő törvényes imádását. De mi többre fog ön következtetni ebből, mint arra, hogy Isten néha megengedi azt, amit fedd és elítél? Mintha tényleg nem lenne egyetemesen elfogadott, hogy az efféle kifejezésformákban Isten néha parancsol, néha pedig megenged. Azt mondja a törvényben, hogy hat napon át munkálkodjál, mert a hetedik napot Magának szentelve szabadnak hagyta az embert a többi hat napon. Más módon megengedte az ókorban a válást is a zsidóknak, amit semmiképpen sem fogad el. Ő itt sértődötten a bálványokhoz küldi a képmutatókat és az álnokokat, mert nem szeretné, ha a nevét beszennyeznék. De miképpen lehetséges, hogy ön elfelejti, hogy a vitatott dolog Isten titkos gondviselése, mellyel a világ minden felkavarodását a saját céljaira rendeli és fordítja úgy, ahogyan Neki tetszik?

Sőt, egy újabb igeszakasz oly ügyetlen és oly fonákul történt megrontásával ön megmutatja, hogy az istentelen és világi embereknek semmi sem szent. Isten szavai: „mivel nem akartak engedelmeskedni a parancsolataimnak, adtam nekik nem jó parancsolatokat”. Itt ön azzal szórakozik, hogy azt mondja: amikor elhagyta őket Isten, akkor estek a bálványimádásba. Közben pedig nem kétséges, hogy Isten arra gondol: a zsidókat a kaldeusok hurcolták rabszolgaságba, akik arra kényszerítették őket, hogy engedelmeskedjenek a zsarnoki törvényeiknek. Most akkor felmerül a kérdés, vajon Isten csak megengedte a kaldeusoknak a zsidók fogságba hurcolását, vagy a választotta eszközeiként használta őket a népe bűneinek megbüntetéséhez? Valójában, ha ön csak ürügyet keres Isten engedélyezésében, akkor minden prófétát a tűzre kell vetni, akik egyszer azt mondták ki, hogy a Sátánt Isten küldte a megtévesztés végett, máskor meg azt, hogy a kaldeusokat, vagy az asszírokat pusztítani. Aztán azt is mondják nekünk, hogy ugyanaz az Isten fütttyentett az egyiptomiaknak, amikor a közreműködésüket akarta, hogy az asszírok az Ő zsoldosai voltak, hogy Nabukodonozor az Ő szolgálja volt Egyiptom földjének kifosztásában, és az asszírok

fejsze voltak az Ő kezében és a haragja botja Júdea megsemmisítésében. De nehogy túl szószátyár legyek, kihagyom a többi, megszámlálhatatlanul sok példát. Ön a nem kevésbé ittas vakmerőségben vétkezik, amikor azt állítja: Isten a tévelygés lelkét küldi a hitetleneknek, hogy higgyenek a hazugságnak pusztán úgy, hogy megengedi a létezésüket ezeknek a tanítóknak. Amikor ezen a módon fecseg, akkor vajon azt feltételezi, hogy az olvasók annyira vakok, hogy nem veszik észre a teljesen más jelentést Pál szavaiban: „Isten a tévelygés erejét bocsátja rájuk”? De nem csoda, hogy ennyire szabadosan fecseg az, aki vagy azt feltételezi, hogy egyáltalában nincs is semmiféle istenítélet, vagy bizonyára magának az ítélet szónak a jelentését veti meg. Mert senki szilárd értelemmel bírva nem mondja azt, hogy a bíró nem csinál semmit, amikor kiszabja a büntetést, vagy szakszerűtlenül másokra hagyja, ami a saját hivatalához tartozik. De hiába igyekszik megriasztani és zaklatni engem az ugatásával. Ön azt képzelem, hogy a tanítás tévelygő lelkeinek engedélyezésével Isten akarja a bűnt. Ahogyan ugyanez a szitok Pállal szemben is elhangzott az önhöz hasonló emberek részéről, ezért nincs szükség arra, hogy félremagyarázzam azt, ami vele kapcsolatos. Ön Zakariástól idéz, miszerint Isten megharagudott azokra a nemzetekre, akik kegyetlenebbül zaklatták az izraelitákat, mint amennyit az Ő nemtetszés eltűrt. Akkor olyan ön olyan abszurd, hogy feltételezi: Istennek nem volt elegendő ereje meggátolni ezeket a sérelmeket, ha úgy tetszett neki, hogy az Ő népe lágyabb büntetést kapjon? Ön azt veti majd fel, hogy ilyen a szavak hangzása. Ám ön háromszor, sőt négyszer is ostoba, ha nem veszi észre, hogy egyrészt Isten csodálatos módon az övéi türelmét teszi próbára a súlyos megpróbáltatásokkal, közben viszont nem tetszik neki az ellenség pökhendisége, amikor látja, hogy szélsőségesen ujjonganak a győzelmüknek, és a barbárságba törtetnek. Emellett semmi sem nyilvánvalóbb, mint azt, hogy az ön ostobaságai, ha magukra maradnak, egymást fogják megsemmisíteni. Mert Isten vagy megparancsolta, vagy megengedte a pogány népeknek, hogy lágyan büntessék meg Izraelt. Ha ön erre azt mondja, hogy parancsba adta, akkor én azt vallom, hogy bármennyire indokolatlanul is voltak zavarók ezek a szomszédok Isten boldogtalan száműzötteinek, mégis mentesültek minden gyaláztól, amennyiben a megfelelő korlátok között maradtak. Hisz ki vétene hibát az Isten iránti engedelmségben? Ön mégis különbséget tesz a megengedés és a parancs között, mert amikor Isten elrendelte, hogy kis büntetéssel sújtsák a népet, ők az Ő engedélyével lépték át a korlátaikat. Ezen az alapon az izraeliták is megérdemelték a feddést, mert durvábban bántak a felebarátjaikkal, mint amit az isteni harag megengedett. Nos, az ön abszurditása túlságosan vak, amikor azt képzelem, hogy mentesek lennének a gyaláztól, ha betartották volna a helyes mértéket. Mert én mindig visszarángatom majd ön ehhez a dologhoz, miszerint az izraeliták nemcsak az isteni megengedés által voltak vétkesek (ahogyan ön képzelem) a szélsőséges nyersségben, hanem abban is, hogy igazságtalanul ragadtak fegyvert a felebarátjaik ellen. Ön nem állítja azt állítani, hogy semmi rossz nem volt a háború elindításában, mert Isten haragudott a zsidókra, s Ő fegyverezte fel az izraelitákat, hogy hajtsák végre a megparancsolt bosszúját. De én azt vallom, hogy kétszer is vétkeztek, először, mert nem állt szándékukban engedelmeskedni Istennek, bármennyire is az Ő bosszúállásának eszközei voltak, azután maga az általuk tanúsított kegyetlenség is megmutatta, hogy az igazságosság egyáltalán meg sem fordult a fejükben. Emellett magában az alapelvben is szégyenletes tudatlanságot árul el ön annak feltételezésével, hogy az emberek Isten engedélyével csúsznak el és tévelyegnek, már ami őket illeti. Istentelen és szentségtörő képzelgés ugyanis, hogy Isten bármiféle gonoszságot enged meg az embereknek a maguk vonatkozásában, mert nyilvánvaló, hogy Ő súlyosan tilt és ellenez mindent, ami ellentétes a parancsaival. Ám hogy miért engedi az embereket eltévelyedni, ha ezt bárki az Ő titkos rendelése hibájának tartja azoknál, akiknek megparancsolja az egyenes út megtartását – itt a józan mértékletesség része tudatlannak maradni, de az örült dühösködés része úgy gáncoskodni ezzel kapcsolatosan, amiképpen azt ön is teszi.

Ami Krisztust illeti, amikor megengedte az eltávozást a tanítványoknak, ön abból a tényből következtethet rá, mennyire ügyesen magyarázza az igeszakaszt, hogy a kitartásra buzdítja őket, mások hibájának eléjük tárásával. Mert amikor gyászosan megkérdezi tőlük: „Vajjon ti is el akartok-e menni?“, akkor Ő mondhatni zablát tesz rájuk, hogy megakadályozza az elvándorlásukat a hitehagyottakkal együtt. Ez a beszédmód önnek engedélynek tűnik? Elismerem, valóban a józan ész diktálja a különbségtételt a parancsolás és az engedélyezés között, de ebben a dologban nincs vitánk. A kérdés az, hogy Isten vajon tétlenül szemléli-e azt, ami a Földön folyik, vagy befolyásolja-e a legfelsőbb rendű irányítással az emberek minden cselekedetét.

Vagy, ha az engedély szó olyannyira lenyűgözi önt, akkor vajon az engedélyezés akarattal, vagy akaratlanul történik? Ez az utolsó feltevés megdől az által, amit a zsoltárokból olvasunk, miszerint Isten megtesz minden Neki tetszőt. De ha ez szándékos engedély, akkor ön nem fantáziálhatja Őt tétlennek istentelenség nélkül. Ebből következik, hogy Ő szabályoz mindent a tanácsvezetésével, amiknek meg kell lenniük.

Nos, a túl nagy ostobaságra vall önben, ha Istennek ezt a fenséges titkát alá akarja rendelni a józan ész szabályának. Mert ami az ön ellenvetését illeti, miszerint Krisztus a mennyei dolgokkal kapcsolatos összes tanítását hozzáigazította a józan észhez, nos, ezt Ő Maga tagadja konkrétan, és vádolja önt egyszerre hazugsággal és szemtelenséggel. Vajon nem hallja, amint kijelenti: példázatokban beszél, hogy az emberek általánosságban hallva ne hallják? Valóban igaz, hogy a Szentlélek mindig mondhatni egy dadához hasonlóan gügyög a mi kedvünkért, de a józan ész még mindig nagyon távol áll attól, hogy alkalmas bírása legyen annak a tanításnak, ami még az angyalok képességeit is felülmúlja. Pál azt kiáltja, hogy a természeti ember nem fogja fel Isten dolgait. Ezért megparancsolja mindenkinek, akik előre akarnak lépni a mennyei iskolában, hogy legyenek bolondok, és üresítsék ki a saját értelmüket. Végül, Isten mindenütt Magának követeli az értelem világosságát. S elfogyna mind az idő, mind a papír, ha össze akarnám szedni a bizonyítékokat melyek meggyőznék a józan ész vakságát arról, hogy bárki szeretne Istenről tanulni, annak meg kell tagadnia a saját bölcsességét, és a mennyből kell a világosságot keresnie. Ezért egyetlen példa is elégséges. Pál a korszakok, sőt maguk a mennyei angyalok elöl is elrejtett titoknak mondja, hogy Isten nem akarta az evangélium tanítását a pogányoknak is hirdetni Krisztus eljöveteleig. Ön a józan ésszel tolakszik előre, hogy tetszése szerint felforgathassa ezt a tanítást, mert semmit sem ismer el kielégítő bizonyítéknak, aminek nem ön a bírása és megítélője. A próféta Isten gondviseléséről beszélve kiáltja: mily fenségesek a te munkáid, Uram, s mily mélységesek a Te gondolataid. Ön viszont tagadja, hogy Istentől származó lenne bármi, amit nem képes felmérni a saját tulajdon értelmével. Mi hát Pál szavainak a jelentése, aki amikor erről a témáról beszél, ezt mondja: „Kicsoda vagy te, ember?“ Majd megint „ó a magassága és a mélysége!“ Csodálatot és bámulatot parancsol, mivel minden éleslátásunk cserben hagy, amikor Isten felfoghatatlan tanácsvezetése elé állunk. De ön nem ismer el semmit, ami nincs alávetve a saját szemeinek.

Negyedik cikkely

Minden bűn, amit bárki elkövet, Isten jó és igazságos cselekedete.

A negyedik rágalom ellen

A negyedik ellen hangosan mondogatják az igeszakaszt Ézsaiástól: „Jaj annak, aki a jót rossznak, és a rosszat jónak mondja”. Ha a bűn Isten jó és igazságos cselekedete, abból az következik, hogy az igazságosság Isten rossz, és igazságtalan cselekedete, mert az igazságosság teljesen ellentétes a bűnnel. Ha a bűn igazságos, abból az következik, hogy az igazságtalanság is igazságos, mert a bűn igazságtalanság. Ha a bűn Isten munkája, abból az következik, hogy Isten bűnt követ el, s ha Ő bűnt követ el, akkor Krisztus tanításának megfelelően a bűn rabszolgája. Ha a bűn Isten munkája, és Krisztus a bűnt eltörölni jött, akkor Isten munkáját jött eltörölni. De ha Krisztus az ördög munkáit jött eltörölni, ahogyan Péter tesz róla bizonyosságot, akkor mik az ördög munkái? Ha a bűn Isten igazságos munkája, akkor Isten a saját munkáját gyűlöli és bünteti, így tehát Ő igazságtalan.

De ha ennek azt vetik ellenébe, hogy a bűn nem bűn Istenben, akkor kiben bűn? Vagy Isten Maga miért gyűlöli? Vagy miért nevezik a bűnt bűnnel, hacsak azért nem mert nem az emberek, hanem Isten törvénye elleni? Ha a bűn Isten munkája, akkor Isten követi el a bűnt, s ha Isten követi el a bűnt, akkor ő vétkezik. Úgy, mint az, aki igazságosságot cselekszik, az igaz. De ha Isten vétkezik, miért tiltja másoknak a bűnt? Miért nem parancsolja inkább az embereknek, hogy vétkezzenek, hogy az Ő utánczóik legyenek? A gyermekeknek ugyanis követniük kell a szüleiket. „Legyetek szentek”, mondja, „mert én szent vagyok”. Ezért ugyanannak a szabálynak az alapján ez is elhangzik: „Vétkezzetek, mert én is vétkezem”.

Kálvin János válasza

A negyedik cikkelyben ön halmazza a hamisítványait, mely tényről csak azért kell figyelmeztetnem az olvasókat, hogy az ön áporodott rágalmai helyett a maga érdemei alapján ítélhessék meg a dolgot. Nem is hátrálok meg a tiltakozása elől, csak pusztán az a panasza, hogy a nyelvezetemet megváltoztatta annak a rosszindulatú célnak az érdekében, hogy a tanításomat utálatossá tegye. Ön úgy vitatkozik velem, mintha azt állítottam volna, hogy a bűn Isten igazságos munkája, mely kijelentést én az összes írásomban egyformán megvetendőnek tartok. Ezért pontosan abban az arányban, amekkorában az ön együgyűsége elmésnek tűnik az ön számára, a valóságban oly mértékben nevetséges. Ön arra a következtetésre jut, hogy az igazságosság gonosz, hogy Isten a bűn rabszolgája, s igazságtalanul bünteti azt, amit Maga is megtesz. Mindezeket a szörnyűségeket a saját agyában fabrikálta, én pedig szorgalmasan cáfoltam valamennyit, ahogyan erről a könyveim is bizonyosságot tesznek. De ön is megérzi majd lépésről lépésre, mennyire megvetendő bűn az ön szitkozódó módján szórakozni Isten rejtett titkaival. S hogy megtudja: nem velem vagy dolga, vagy küzdelme, hanem azzal a mennyei Bíróval, Akinek az ítélőszékét nem fogja elkerülni. Jó, biztosan nem mással, mint a Lélek indíttatásával mondta azt, hogy Isten munkája volt, amit a Sátán és a rablók tettek meg, de mégsem vádolja Istent bűnnel, hanem áldja az Ő szent nevét. Biztos, hogy szörnyű bűn volt az, amikor az ártatlan Józsefet eladták a testvérei, de József mégis Istennek tulajdonítja ugyanazt a munkát, s az Ő hatalmas jószágát szemléli, amiért ily módon adott élelmet atyja családjának. Amikor Ézsaiás vesszőnek nevezi az asszírokat Isten kezében, akkor Istent teszi meg ama borzalmas mézszárlás szerzőjének, aminek Rajta keresztül kellett bekövetkeznie, de a legcsekélyebb foltot sem ejti Istenen. Jeremiás, azokat átkozva, akik Isten munkáját hanyagul végzik, az Isten munkája alatt mindazt a kegyetlen és istentelen nyomorúságot érti, ami a zsidókra zúdult. Most vitatkozzon

úgy vele, mintha azt mondta volna, hogy Isten vétkezett! Végül, akik ismerik a Szentírást, tudják, hogy az efféle kijelentések úgy megsokasíthatók, hogy külön kötetet tegyenek ki. De mi szükség van itt szavakra, amikor a dolog önmagában is világos? Vajon az nem volt Isten kegyelmének látványos megmutatkozása, hogy nem kímélte a saját Fiát? Vagy Krisztus is, hogy odaadta Önmagát? Itt ön tisztátalan és szentségtörő szájjal kimondja, hogy Isten vétkezett, ha az Ő egyszülött Fiának áldozata az Ő munkája volt. De Ágostonnal együtt egyetlen istenfélő embernek sem okoz nehézséget ennek a csomónak a feloldása. Amikor az Atya kiszolgáltatta a Fiát, az Úr a saját testét, s Júdás az Urat, ebben a kiszolgáltatásban vajon nem az Isten igazságos és az ember vétkes? Ha másért nem, hát azért, mert abban az egy dologban, amit tettek, más-más indítékok alapján tették, amit tettek. Ezért Péter nem vonakodik kijelenteni (Csel4:28), hogy Pilátus, Júdás és a többi gonosz azt tették, amit Isten tanácsvégzése és keze rendelt el, ahogyan korábban azt is kijelentette (Csel2:23), hogy Krisztus Isten elhatározott tanácsvégzése és előre ismerete folytán adatott át. Ha ön csüri-csavarja az előre ismerés szót, akkor kellően megcáfolják önt az „elvégezett tanács” szavak, s az előbbi igeszakasz a kétség árnyékát sem hagyja meg, amikor kijelenti, hogy Pilátus és a gonoszok azt tették, amit Isten tanácsa és keze eldöntött, hogy legyen meg. Ha ön nem vesz észre egy ily hatalmas titkot, csodálkozzon az apostollal együtt és kiáltsa: ó, micsoda mélység! De örült módon ne sértegetsen. Ha tanítható lenne, teljesebb magyarázatok is a rendelkezésére állnának más írásaimban, de most elégséges csak ledönteni a pökhendiségét, nehogy a gyengébb elmék megrendüljenek.

Ötödik cikkely

Egyetlen házasságtörés, lopás, vagy gyilkosság sem történik Isten akarata nélkül.

Hatodik cikkely

A Szentírás nyílt bizonytságot tesz arról, hogy a bűnöket nem pusztán Isten akarata, de Isten hatalma jelöli ki.

Az ötödik és hatodik rágalom ellen

Az ötödik és hatodik ellen az ellenfelei sok mindennel előhozakodhatnak, de különösen ezekkel. Ha Isten akarja a bűnt és Ő a bűn szerzője, akkor Magát Istent is meg kell büntetni. Mert a bűnt együtt kell büntetni a szerzőjével. Ha Isten akarja a bűnt, akkor az ördög nem akarja azt, mert az ördög minden dologban ellenkezik Istennel. Ha Isten akarja a bűnt, akkor szereti a bűnt, s ha szereti a bűnt, akkor gyűlöli az igazságot. Ha Isten akarja a bűnt, akkor rosszabb minden embernél, mert sok ember vonakodik a bűntől. Sőt, minél közelebb jut valaki Isten természetéhez, annál kevésbé akarja a bűnt. Miért mondja hát Pál, hogy a jót, amit akarok, nem teszem, de a gonoszt, amit nem akarok, teszem? Miért nem akarja Pál azt, amit az Isten akar? Vagy, miért akarja Pál azt, amit Isten nem akar? Végül, azt kérik, amiről a Szentírás bizonytságot tesz: a bűnöket nemcsak Isten akarata, hanem az Ő hatalma jelöli ki?

Kálvin János válasza

Pont annak az isteni gondviselésnek köszönhető, amit ön ellenez, hogy ön véletlenül az ötödik cikkelyben található szavakat említi. Az olvasók észre fogják venni, hogy én ott az ellenfeleim személyében idézem azokat az ellenvetéseket, melyeket rendszerint a tanításommal szemben szoktak felhozni. Ön egy megcsontított szakaszba kapaszkodik, s vajon nem érdemli meg, hogy mindenki szembeköpjön? A hatodik cikkelyben, noha nem adja meg az igeszakaszt, a pökhendisége még inkább fokozódik, hiszen azt állítja, hogy én, aki valahányszor csak a bűn említésre kerül, a legünnepélyesebb figyelmeztetést hangoztatom, miszerint Isten nevét nagyon távol kell tartani, szóval hogy én bárhol azt mondtam volna, hogy a bűnöket nemcsak Isten akarata, de a hatalma által követik el. Én természetesen szívesen elfogadom bárminek a kimondását e szörnyűséges istenkáromlás ellen, csak az én nevet nem házasítsák össze igazságtalanul vele. Azt, hogy mennyire tudta ön becsapni az ostobákat, nem tudom, de nem félek. Ha bárki összeveti az ön koholmányait az én írásaimmal, az ön becselensége azonnal olyan utálatossá fogja önt tenni, amit érdemel. Ön azt vitatja, hogy ha Isten szereti a bűnt, akkor gyűlöli az igazságot, és nagyon sok hasonló tartalmú dologgal hozakodik elő. De mi célból? Ha nem abból, hogy nem akar csatlakozni a nyelvezetemhez? Mert nem tegnap először, nem is egy nappal korábban, hanem sok évvel ezelőtt használtam konkrétan ezt a nyelvezetet (a könyvben az örök predesztinációról): „Ha Jób kifosztásában közös volt a munkája Istennek, az ördögnek és a rablóknak, akkor miképpen lenne mentesíthető Isten mindattól a gyalázattól, ami a Sátán és az ő eszközeit illeti? Az emberei cselekedeteket minden kétséget kizáróan a szándékuk és a céljuk alapján ítélik meg, így annak a kegyetlenségét elítélik, aki kivájja a varjak szeméit, vagy megöli a golyát, miközben a bíró érdemeit dicsérik, aki a gonoszok lemészárlásával szenteli meg a kezeit. S miért lenne Isten állapota rosszabb, hogy az Ő igazsága ne különíteni el Őt az emberek bűneitől?” Csak fussák át az olvasók azt, amit ide betoldottam, sőt olvassák át figyelmesen az egész szakaszt abban az értekezésben, ahol Isten gondviseléséről beszélek, s

könnyen észre fogják venni, mennyire elégségesen, sőt az elégségesnél is jobban szertefoszlának az ön ködfoltjai. S tegyék hozzá mindehhez, ha úgy tetszik nekik, mindazt, amit a Cselekedetek könyvének második fejezetéről írtam. Amikor az emberek lopást, vagy gyilkosságot követnek el, akkor bűnösök, mert tolvajok, vagy gyilkosok. A lopásban és a gyilkosságban gonosz szándék rejlik. Istent, Aki felhasználja a gonoszságukat, magasabbra kell helyezni, mert Neki teljesen más a célja, mert az egyiket büntetni akarja, a másikat türelemre tanítani, így soha nem hajlik el a Maga természetétől, azaz a tökéletes egyenességtől. Ha a gonoszságot mindig a látható céljából kiindulva becsüljük fel, akkor nyilvánvaló, hogy Isten nem szerzője a bűnnek.

Az egész dolog summája ez: mivel a bűn oka a gonosz akarat az emberekben, ezért amikor Isten az ő kezeik által hajtja végre az igazságos ítéleteit, akkor olyan távol áll a gyalázattól, hogy a dicsőségének világosságát hozza ki a sötétségből. Ugyanabban az értekezésben, mely ezt a dühöngést váltotta ki ellenem a pokol mélységeiből, a következő világos megkülönböztetés gyakorta előfordul, miszerint semmi sem méltánytalanabb, vagy abszurdabb, mint belevonni Istent társ-tettesként a vétkezésbe, amikor az ördög és a gonoszok kezével hajtja végre az ítéleteit, mivel nincsen semmiféle rokon a cselekvésük módjában. Emellett azt a munkát tizenkét évvel ezelőtt adtam közre, ami több mint elégségesen megvéd engem az ön rothadt rágalmaintól. S minden haragtól is meg kellene óvnia, ha lenne önben és az önhöz hasonlóknak egy cseppnyi emberség, mert én nem azzal dicsekszem, hogy milyen elmésen cáfoltam meg ezt az örültséget, amivel ezek a szabadgondolkodók (ezek a szörnyetegek) sokakat megtévesztettek. Bizonyos, hogy meggyőződéssel felvállaltam ennek a dolognak a kezelését, s világosan kimutattam, hogy Isten nem szerzője a bűnnek.

Hetedik cikkely

Amit az emberek vétkezés közben tesznek, azt Isten akaratából teszik, mert Isten akarata nagyon gyakran nincs összhangban a rendelettel.

A hetedik ellen

A hetedikben azt kérdezik, hogy ha Isten akarata nagyon gyakran nincs összhangban a rendelettel, akkor miképpen lehetséges azt tudni, mikor akarja, s mikor nem akarja azt, amit parancsol? Mert ha Kálvin azt mondja, hogy mindig meg kell tennünk, amit Isten parancsol, akár akarja Ő, akár nem, abból az következik, hogy Isten néha azt akarja, álljunk ellene az akaratának. Ha ugyanis azt parancsolja, hogy ne kövessék el házasságtörést, de mégis azt akarja, hogy kövessék el, ám én mégsem teszem meg, akkor ebben az esetben az akarata ellenére cselekszem. S amikor ezt az egyetemes parancsot adja az izraelitáknak: „Ne paráználkodj”, akkor vajon azt akarja, hogy valamennyien engedelmeskedjenek Neki, vagy, hogy egyesek igen, mások viszont ne? Itt az ellenfelei valamilyen konkrét választ követelnek, Kálvin úr. Ha ön azt mondja, hogy Ő úgy dönt: egyesek vétkezzenek, mások viszont ne, akkor Isten összeütközésbe kerül Önmagával ugyanabban a parancsolatban.

Arra is utalnak, hogy Isten képmutató, ha egy dolgot parancsol és mást akar, ha méz van a szájában és epe a szívében. Ha ennek azt vetjük ellenébe, hogy Istennek két akarata van, az egyik nyílt, ami tiltó a parancsolataiban, a másik pedig rejtett, akkor megkérdezik: ki tárta fel azt a rejtette akaratot Kálvin előtt? Mert ha Kálvin és a társai tudnak róla, akkor nem rejtett, ha viszont nem tudnak róla, akkor miért tesznek kijelentéseket általuk nem ismert dolgokról?

Azt is vallják, hogy két ellentét egyszerre, egy időben nem létezhet ugyanabban a dologban. De egyidejűleg akarni valamit és nem akarni azt két ellentét. Emellett, ha Istennek van két, egymással össze nem egyeztethető akarata, akkor hihető, hogy Kálvinnak (aki természetesen Istent utánozza) is van két akarata, s egy dolgot mond, de másra gondol. Ezért nem akarunk hinni Kálvinnak, mint kettős nyelvű, kétszívű és kettős akaratú embernek. Aztán, ha Isten, amikor igazságot parancsol, igazságot akar, abból következik, hogy az ördög rendetlenséget parancsolva akarhat rendet. S ha Isten egy dolgot mondva, de a másikat akarva nem vétkezik, akkor ebből az következik, hogy ha valaki utánozza Őt ebben, az illető sem vétkezik, mert Isten utánzása természetesen nem rossz. Ezért törvényes lesz így buzdítani az embereket: hazudj, mondj egy dolgot, de hordozz mást a kebledben, hogy olyan lehess, mint Atyád, Aki egy dolgot mond, de mást akar.

Azt is megkérdezik, melyek akarattal szól Isten, amikor azt parancsolja, hogy így imádkozzunk: „Legyen meg a Te akaratod”, s „a ki cselekszi az én mennyei Atyám akaratát, az nékem fítestvérem, nőtestvérem és anyám”. Vagy Pál is: „te zsidónak nevezted, és a törvényre támaszkodsz, és Istennel dicsekedsz, ismered az akaratát, elfogadod a kiváló dolgokat és megtanultad a törvényt”, stb. stb. Itt Isten akarata természetesen az, amit a törvény parancsol, s ha az az akarat jó, akkor bármely azzal ellentétes akaratnak gonosznak kell lennie. Mert minden, ami ellentétes a jóval, gonosz. Így Krisztus ama kijelentésének vonatkozásában, miszerint „hányszor akartam egybegyűjteni a te fiaidat, miképen a tyúk az ő kis csirkéit az ő szárnyai alá, és ti nem akartátok” Ő természetesen a nyílt akaratától beszél, ami oly sok módon fejeződött ki. No, ha volt más, ezzel ellentétes akarata is, akkor az egész élet e csak merő képmutatás volt, amire még gondolni is borzasztó.

Végül azt mondják, hogy ha Isten azt parancsolja, amit nem akar, akkor az nem is akarat, hanem hazugság, mert akármiről mondja, hogy akarja, miközben nem akarja, hazudik, s pusztán csak szavakban parancsolni annyi, mint hazudni, és nem akarni.

Kálvin János válasza

A hetedik cikkelyre megfelelni nem az én dolgom. Mutasson egy szakaszt, ahol én azt állítom, hogy Isten akarata nagyon gyakran ellentétes a parancsolattal, mert ilyen dolog soha nem jutott eszembe még álmomban sem. Épp ellenkezőleg, hűségesen magyaráztam más egyebek mellett, hogy Isten akarata miképpen egyszerű és egyetlen, még ha az ő titkos tanácsvégzése és a tanítása között fel is bukkanhat némi látszólagos ellentmondás. Bárki veti alá magát mértékletesen és józanul a mindenható Istennek, könnyen megérti majd, amennyire az ember csekély értelme azt lehetővé teszi, hogy Isten, Aki megtiltja a paráznaságot és Absolon vérfertőzésével büntette meg Dávid házasságtörését, mindig egy és ugyanazon dolgot akarja, de különféle módokon. Ezért nehogy az ön hazugságainak mocska a legcsekélyebb foltot is ejtse rajtam, röviden tanúsíthatom az olvasónak, hogy az ön feltevései, miszerint és két ellentétes akaratot tartok létezőnek Istenben, az ön leggonoszabb koholmányai, mert én mindenütt azt tanítom, hogy a legtökéletesebb harmónia létezik Isten rejtett tanácsvégzése és a tanításának külsődleges szavai között. Elismerem, hogy Ágoston különféle akaratokat említ, de ezek akkora összhangban vannak egymással, hogy az utolsó nap majd megmutatja, mennyire következetes volt Ő a cselekvésének minden összetett módjában.

Ezt leszögezve most küzdjön meg ön a szíve tartalmával, miszerint „Isten megtiltja, amit el akar végeztetni, vagy megparancsolja, amit nem akar, s így parancsolja, hogy álljunk ellene az Ő akaratának”. Mindebben a mocsokban én nem találok semmi tőlem származót. Épp ellenkezőleg, az én tanításom summája ez: Isten akarata, ami kifejeződik a törvényben, világosan bizonyítja az általa elfogadott egyenességet, és a megvetendő gonoszságot. S semmi kétség: nem hirdetne büntetést a rosszat cselekvők ellen, ha ők tetszenének Neki. De mégis, annak végbemenetelét, aminek a megtörténtét nem akarja, és tiltja mindenkinek, az Ő kimondhatatlan tanácsvégzésében elrendelheti, de más célból. Ha ön most visszatromfol azzal, hogy akkor Isten nincs összhangban Önmagával, akkor én válaszképpen megkérdezem, illik-e önnek olyan törvény szabni a Számára, ami soha nem lépi át az ön ítélőképességének határait? Mózes azt hirdeti, hogy Istennek megvannak a Maga titkai, a törvény pedig mindazt kijelenti, ami jó az ember számára. Vajon ön azt feltételezi, hogy semmi sem törvényes az Isten számára, ami nem tökéletesen világos az ön számára? Jó könyvében, miután az ő tanácsának mélységét dicsérte, mely elnyel minden emberi felfogóképességet, végül ezt a mondatot teszi hozzá: „Ímé, ezek az ő útjainak részei, de mily kicsiny rész az, a mit meghallunk abból!” Ön nem ismeri el Isten tanácsvégzését, ami nem kerül az ön szeme elé. Nos, ön vagy több, mint vak, vagy látja, hogy hogy amikor Isten az Ő Ígében megtiltja önnek a házasságtörést, akkor nem akarja, hogy ön házasságtörő legyen, de az Általa elítélt házasságtörésekben a jogos ítéleteit hajtja végre, amit kétségtelenül nem tehetne meg, ha nem lenne érintve mind az ismerete, mind az akarata. Ha a dolgot rövidebben szeretné kijelenteni, Ő azt akarja, hogy ne kövessenek el házasságtörést, abban a vonatkozásban, hogy az szennyezés, a szent rend megsértése, végül a törvény megsértése. Abban a vonatkozásban, hogy Ő felhasználja a házasságtöréseket és más gaztetteket a bosszújának végrehajtásához, nos, Ő természetesen nem vonakodva látja el a bíró hivatalát. Mert noha nem fogjuk dicsérni a kaldeusokat és az asszírokat, amiért kegyetlenül keresztülgázoltak a borzalmas mészárlás színterén, sőt Maga Isten jelenti ki, hogy megbosszulja ezt rajtuk, de máshol arról tájékoztat minket, hogy ezen a módon készültek áldozatok a Számára. Vajon ön tagadja, hogy Isten akarata érintett abban, amit a megtisztelő áldozat megnevezéssel illet? (Ézs29 és 34, Jer46, Ezék39) Ébredjen hát fel végre és ismerje el, hogy amikor az embereket hanyatt-homlok hajtva a megromlott étvágy, akkor Isten titkos és ki nem mondható módokon kezeli a saját ítéleteit. Ön elmésnek véli a csűrés-csavarást, amikor azt kérdezi: a házasságtörés tiltásával vajon azt akarja Isten, hogy mindenki elkövesse azt, vagy az embereknek csak egy része? Ha

ugyanis én azt válaszolom, hogy csak egy részük, akkor Isten ellentétben áll Önmagával. Most megkapta a határozott választ, mely szerint Isten tisztaságot követel mindenkitől, mert azt szereti mindenkiben. Sőt, maga a tapasztalat mutat különféle akarási módokat, még ha én csendben is maradok. Mert ha az Ő akarata egyformán hatékony lenne arra vonatkozólag, hogy mindenki legyen tiszta, akkor kétségtelenül mindenkit tisztának parancsolna. Miután azonban a tisztaság az Ő különleges ajándéka, ebből könnyű kikövetkeztetni, hogy másként akarja, amit az Ígében parancsol, ahhoz képest, amit megvalósít a megújítás Lelkével. S nincs is ebben az alapelvben semmi, ami miatt az ön szégyentelen nyelvének képmutatással kellene vádolni Istent, mintha méz lenne a szájában és epe a szívében. Isten ugyanis nem színlel semmit, amikor parancsol, vagy tilt, hanem őszintén kimutatja a természetét. S abban a titkos tanácsvégezésben, mellyel az emberek minden cselekedetét irányítja, ön sem fog találni semmit, ami ellentétes lenne az Ő igazságosságával. A paráznaság nem tetszik Istennek, a tisztaság szerzőjének, de mégis ugyanaz az Isten határozta el Dávid megbüntetését Absolon vérfertőző kicsapongásai által. Az emberi vér kiontását megtiltja, mert ahogyan a szeretetével követi az Ő képmását, úgy óvja is a védelmével, de mégis, az istentelen nemzetek fiai közül támasztotta Éli fiainak hóhérait, mert elhatározta, hogy levágja őket. Ez a szent történelem konkrét tanítása. Ha az ön vaksága akadályt jelent az ön számára, akkor is észreveszi mindenki, akiknek vannak szemeik, hogy teljesen összhangban áll Istennel a házasságtörés és a gyilkosság gyűlölete annyiban amennyiben azok bűnök, vagy (ami ugyanoda vezet) a törvénye megszegésének utálata a házasságtörésben és a mézárulásban, de mégis végrehajtja a Maga ítéleteit, jogos bosszút állva az emberek bűneiért a mézárulás és a mindenféle gonoszság segítségével. Bármennyire is ügyesnek képzelem a kérdését arról, hogy ha van Istennek bármiféle titkos akarata, akkor én miképpen ismertem azt meg, nekem nem okoz problémát a válaszadás, amennyiben követhetem a Szentlelket, mint mesteremet. Mert ha Pál arról tesz bizonyosságot, hogy Isten elérhetetlen világosságban lakozik, ha ugyanaz az apostol jó okkal kiáltja, hogy az Ő útjai felfoghatatlanok, nekem miért ne lehetne megengedve, hogy bámuljam az Ő titkos akaratát, legyen az rejtve bár előlem? Isten bölcsességét nagyszámú és ragyogó díszítő jelzővel magasztalja Jób könyve, hogy a halandók megtanulhassák a helyes bölcsességet nem a maguk értelmével felmérni. Ön hát kigúnyol minden értekezést arról, ami rejtett? Vagy szidalmazza Dávidot, amiért ostobán beszélt Isten ítéleteiről, amikor elismeri, hogy azok nagy mélységűek? Az összes prófétától és apostoltól azt tanulom, hogy az isteni tanácsvégezés felfoghatatlan. Magamhoz ölelem, amit nem vonakodó hittel jelentenek ki. Miért kellene ezt a mértékletességet a hibámnak betudni? S ne gondolja, hogy kikerüli ezt, ha azt mondja, hogy én nem alkalmazható példákat hozok fel. Mert biztos, hogy pont ugyanaz a témám, mint Pál apostolnak volt, amikor a bölcsesség gazdagságának mélységeiről beszélt – a felfoghatatlan ítéletekről, Isten kikutathatatlan útjairól, a titkos kiválasztásról, vagy elvetésről – de mégsem szűnt meg nyíltan kijelenteni, hogy Isten kegyelemmel fordul azokhoz, akikhez tetszik Neki, a többit pedig a kárhozatra ítéli. Adja fel végre a gyermeki dilemmájának minden elvakultságát, mert a Szentírás biztosít engem Isten titkos akaratáról: S kijelentve azt, amit belőle tanultam, egy bizonyított igazságról beszélek. Mivel azonban nem érek fel ilyen hatalmas magasságba, ezért tisztelettel bámulom félelemmel és reszketéssel azt, ami még az angyaloknak is túlon túl fenséges. Az írásaimban tehát gyakran intem az olvasóimat, hogy ebben a dologban nincsen jobb a tanult tudatlanságnál, mert azok dühöngnek örülten, akik többet akarnak tudni, mint amennyit illendő. Most már láthatja, mennyire meg vagyok én győződve Isten ama akaratáról, aminek a Szentírás a tanúja, ám az mégis titkos, mert azt, hogy Isten miért akarja valaminek a bekövetkeztét, vagy miképpen akarja azt, még az angyalok értelme sem képes felfogni. Közben pedig az ön gőgje olyan elvakulttá teszi önt és a társait, hogy igyekszik mindent megsemmisíteni, ami elkerüli, vagy meghaladja az ön felfogóképességét.

Az ellenvetései az összeférhetlenségekről ezzel kellőképpen meg vannak cáfolva. Ön tényleg ezzel a trágársággal támad engem. Ha én Isten utánzója vagyok, akkor ön tagadja, hogy bármiféle hitelt érdemel egy kétnyelvű, kétszívű, és kettős akaratú ember, de túl nagy ostobaság kikezdeni velem. Lépésről lépésre meg fogja tudni, mit jelent az ördögöt utánózni, oly magasra emelkedve, hogy a Fenségeshez legyünk hasonlóak. Egyedül azok az örült istenkáromlások háborítanak fel engem, melyekkel ön Isten szent fenségét szennyezi be, aminek viszont Ő Maga lesz a bosszúállója.

Ami Istennek a törvényben Általa kinyilatkoztatott akaratát illeti, elismerem, az jó, s mindaz, ami ellentétes vele, rossz, de amikor annak a titkos akaratnak az összeférhetlenségéről fecseg, amellyel Isten különbséget tesz a kegyelem edényei, és a harag edényei között, s mindkettőt szabadon használja, ahogyan Neki tetszik, akkor ön a tudatlanságának bűzös árkából olyan hiábavalóságot lehel ki, ami ugyanolyan megvetendő, mint amilyen hamis. Elismerem, hogy Krisztus a Maga nyílt akaratáról beszél, s mikor azt mondja: „Jeruzsálem, Jeruzsálem! Hányszor akartam összegyűjteni a fiaidat, de te nem akartad”, akkor ugyanúgy korholja a zsidókat, mint Mózes tette az énekében.

S valóban tudjuk, hogy Isten ténylegesen véghezvitte, amit ezek a szavak utalnak, mert a törvény tanítása, a kegyesség gyakorlatai, és a különféle jótétemények, melyekkel Isten Magához kötötte azt a népet, nem voltak más, mint az Ő szárnyainak kiterjesztése a védelmükre. ha a saját legyőzhetetlen vadságuk nem ragadta volna el őket másfelé. Mikor tehát Krisztus oly sokszor, és oly sok módon próbálta visszahívni a prófétái által azt a romlott nemzetet az engedelmességbe, akkor joggal panaszkodik a hálátlanságuk miatt. Mert az ön megjegyzését Krisztus életére korlátozva ön a jártasság közönséges hiányát mutatja, mintha nem Ő lenne az igaz Isten, Aki a kezdetektől fogva nem szűnt meg fölénk terjeszteni a jóindulatának szárnyait. Aztán ön arra következtet, hogy ha volt másik, ezzel a kinyilatkoztatottal ellentétes akarata, akkor az egész életének a képmutatás színpadának kellett lennie. Mintha csakugyan összeegyeztethetetlen lenne csábítani a hívogatások és jótétemények által, de visszatartani a szívtől a Lélek titkos ösztönzését.

S hogy ennek a rágalomnak az ostobasága még világosabb legyen: amikor azt panaszolja, hogy csalódott, mert a szőlő, amitől édes gyümölcsöt várt, savanyút termett, akkor mi erről az ön véleménye, tisztelt mondatkiforgatóm? Vajon tudatlanságot fog Neki tulajdonítani, hogy megmentse az igazságosságának hírnevét? A zsidók csalódást okoztak Istennek, ezért ön szerint, miközben kétségek közepette üldögélt annak eldöntése végett, merre forduljon, az esemény tévesztette meg Őt. Mintha a csak pusztán magára az eredményre utaló beszédstílus erőszakosan alkalmazható lenne Isten titkos előre tudására!

Máshol ezt mondja: „csak félj engem” (Sof3:7), ők pedig igyekeztek megrontani az útjaikat. Isten a kiszabott büntetés valamiféle gyümölcsét ígéri Magának, utóbb azt panaszolja, hogy becsapták. Vajon képes ön eloldozni önmagát az efféle igeszakaszoktól egyszerűen annak feltételezésével, hogy Isten kötve van az ember szabad akaratához és függ attól? Mintha nem lenne elég világos, hogy a vétkük fokozása végett ölti Magára egy olyan ember jellegét, aki azt mondja, hogy a munkája elveszett, amikor az eredmény nem a vártak megfelelő. Kétségtelen, hogy azokat, akiket Isten hatékonyan akar Magához vonni, a Lelkével vonzza, s mivel ez teljes mértékben Tőle függ, megígéri, hogy meg fogja tenni. Ezért miután sokakat hívogatott, akik nem követték, ebből tökéletesen világos, hogy az elhívás e módjának, amit Krisztus gyümölcstelennek és hiábavalónak panaszol, különböznie kell a hatékonyságtól, melyet máshol említ. (Például Ézs11:12, 58:8, 43:5, 52:12 és 54:7) „Júdának szétszórt leányait egybegyűjti”, s „az Úr dicsősége gyűjt téged össze”. Majd „összegyűjtöm őket nyugatról”. Aztán „a te Istened összegyűjt téged”, s azért, mert pont előtte mondta, hogy Isten feltúrta a karját, hogy így tegye látványossá a hatalmát a nemzetek előtt. S ezért ismétli meg nem sokkal később: „Egy rövid szempillantásig elhagytalak, és nagy irgalmassággal egybegyűjtlek”.

Amit a parancsolatokról mondtam, az bőven elegendő az ön istenkáromlásainak cáfolatához. Mert bár Isten nem ad színlelt parancsokat, hanem komolyan kijelenti, amit akar és elfogad, mégis, az egyik módon akarja a választottainak engedelmességét, akiket hatékonyan az engedelmességre hajlít, de másik módon akarja az elvetettek engedelmességét, akiket a külső Ígével figyelmeztet, de nem látja jónak Magához vonni őket. A csökönyösség és a romlottság egyformán természetes mindenkinek, így senki sem készséges és nem akarja felvenni az igát. Isten egyeseknek az engedelmesség lelkét ígéri, másokat ráhagy a saját romlottságukra. Mert fecsegjen ön akárhogyan is, az új szív nincs megígérve mindenkinek válogatás nélkül, hanem csak a választottaknak, hogy ők Isten parancsolataiban járhassanak. Isten kritikusa, mit gondol ön erről? Amikor Isten az egész tömeget Magához hívja, s tudatosan és akarattal tartja vissza a Lelkét a többségtől, miközben egyeseket a titkos befolyásával az engedelmességre késztet, vajon ezen az alapon el kell Őt ítélni hamisságért?

Nyolcadik cikkely

A fáraó megkeményedése és az ennek következtében fellépő makacssága Mózes bizonyágtétele szerint is Isten munkái voltak, aki a fáraó egész lázadását Istennek tulajdonítja.

Kilencedik cikkely

Isten akarata az ember megkeményedésének legfőbb oka.

A nyolcadik és a kilencedik ellen

A nyolcadik és a kilencedik cikkelynél azt kérdezik, mit ért Mózes alatta, amikor azt írja, hogy a fáraó megkeményítette a saját szívét? Vajon így értsük: a fáraó megkeményítette a saját szívét, azaz Isten keményítette meg a fáraó szívét. De ez valóban sokkal erőszakosabb lesz annál, mintha azt mondaná, hogy Isten megkeményítette a fáraó szívét, azaz engedte, hogy megmaradjon a szíve természetes keménységében, mert a fáraó elutasította, hogy engedelmeskedjen Neki.

Utána az alábbi igeszakaszról kérdeznak: „Ma, amikor a hangját halljátok, meg ne keményítsétek a szíveiteket”. Nos, ha ön ezt értelmezi, akkor nagyon abszurd lesz, mert az embereknek parancsolja Isten munkájának az elvégzését. Ha ugyanis Istenre tartozik a szívek megkeményítése, akkor lehetetlenség megparancsolni az embereknek, hogy vagy keményítsék meg, vagy ne keményítsék meg jobban, mint hogy elvegyenek egy könyöknyit a termetükből, vagy hozzáadjanak ahhoz.

Kálvin János válasza

Itt én ismét az olvasóim jóhiszeműségéért könyörgök: vessék össze az én nyelvezetemet, valamint a tanításom egész fonalát az ön elferdített cikkelyeivel. Így mikor észreveszik a rágalmait, mindaz a gyűlölet, amit ön felkorbácsolni igyekszik, saját magától szertefoszlik majd. Közben nem tagadom, hogy azt tanítottam Mózesrel és Pállal együtt, hogy Isten keményítette meg a fáraó szívét. Itt ön Mózes megvetésével vitatkozik velem, s úgy tekint az ő szavaira, mint semmit érőkre, megkérdezve: „Amikor ugyanaz a Mózes kijelenti, hogy a fáraó keményítette meg a saját szívét, akkor minek ahhoz az erőszakos magyarázathoz folyamodni, miszerint Isten keményítette meg a fáraó szívét?” Nos, nekem nem kell tovább mennem annak magyarázatához, hogy a kilencedik cikkely, miközben ön idézi, vagy eltorzítja, vagy félreérti. Mert ha Isten akarata a legfőbb, vagy a közvetett oka a megkeményedésnek, úgy amikor egy ember megkeményíti a szívét, ő maga a közvetlen ok. Én mindenütt különbséget teszek az elsődleges és a közvetett, valamint a közbenső, vagy közvetlen okok között, mert miközben a bűnös magát találja a romlott érzés gyökerének, semmi oka sincs ezt a hibát Istenre hárítani. Valahol azt is kijelentettem, hogy ha így tesz, akkor pontosan úgy jár el, mint Médea szolgálólánya az ókori költőnél. „Szeretném”, mondja ő, „ha a fenyők Pelion a favágók által kivágott erdőcskéjében soha nem dőlnének a földre”. Mert amikor egy tisztátalan asszony a saját vágyai által serkentve érezte szükségét atyja királyságának elárulására ez az ostoba szolga nem vádolja sem a szégyenteljes szeszélyét, sem Jason csábítását, hanem azt panaszolja, hogy a hajót Görögországban építették. Így amikor valaki tudatában van a bűnnek, akkor kibúvókat keres a közvetett okok kiterjesztésével, s nevetséges módon feledkezik meg önmagáról. Most már láthatja, hogy bár Isten a Maga módján keményíti meg a szíveket, mégis joggal felelős mindenki a saját keménységéért, mert

mindenki a saját gonoszsága folytán keményedik meg. A helyzet más, amikor a szívek hajlanak az Isten iránti engedelmességre. Mert ahogyan a természetünkönél fogva valamennyien hajlunk a színlelésre, senki sem akar helyesen cselekedni, amíg erre nem készítetik. S amikor a Szentírás azt mondja, hogy a szíveket Isten készíti elő, s a kegyesek is felkészülnek önkéntes imádatot adni Istennek, ez nem összeegyeztethetetlen önmagával, hanem konkrétan megmutatja, hogy az Istent imádók önként, s a szívük önkéntes vonzalmával teszik a kötelességüket, s még az sem összeegyeztethetetlen, hogy Isten is megteszi ebben a Maga részét a Lelke titkos befolyásával. A helyzet, mint említettem, más a megkeményítés vonatkozásában. Mert Isten nem az újjászületés lelkével kormányozza az elvetetteket, hanem aláveti és átadja őket az ördögnek, s a titkos kormányzásával úgy irányítja a romlott vonzalmaikat, hogy nem tesznek semmit, amit ne Ő rendelt volna el. Ezek a dolgok tehát nagyon jó összhangban vannak egymással, mármint hogy bármennyire is keményít meg valakit Isten, mégis mindenki saját maga a megkeményedésének oka.

De nehogy szószátyár legyek, a kegyes és tisztességes olvasók használhatják segítségképpen Ágoston egyik megjegyzését (Ötödik könyv Julianus ellen, 3. fejezet). Mivel az apostol kijelenti, hogy „az emberek átadnak az illetlen gondolkodásra”, ezt elhamarkodottan és ügyetlenül korlátozzák a túrésre, mert ugyanaz a Pál máshol összekapcsolja a hatalmat a túréssal, ezt mondva: „ha Isten a hatalmát megismertetni kívánva békességes túréssal elszenvedte a harag edényeit, stb.” S bár az a szent tanító soha nem beszélt erről a témáról, Isten tekintélyének önmagában is több, mint elégségesnek kell lenni a számunkra. Nem én mondtam, hogy Isten elvesz minden értelmet a Föld fejedelmeitől, s tévelyegteti őket, vagy, hogy ő tartotta vissza a fáraó szívét attól, hogy emberséges legyen. Nem én mondtam, hogy Isten fordította a nemzetek szívét a népe ellen, vagy Ő erősítette meg őket a gyűlöletben velük szemben, vagy, hogy fűtlyentett az egyiptomiaknak, és pörölyként használta őket. Nem mondtam, hogy Sénakhérib vessző volt Isten kezében, hanem a Lélek hirdette ki ezt. Micsoda? Amikor a Szentírás azt is elmondja nekünk, hogy Sault megragadta az Istentől küldött gonosz lélek, ezt ön vajon csak az engedélyezésre és a jóváhagyásra vonatkoztatja? Mennyivel jobb Ágoston megítélése (Könyv a szent predesztinációról.) „Ha a Sátán és a gonoszok vétkeznek, ez tőlük van, ha vétkezés közben ezt, vagy amazt teszik, az Isten hatalma által történik, ami úgy osztja meg a sötétséget, ahogyan csak Neki tetszik.” Bármint jelent ki Isten nyíltan, azt ön mind nekem tulajdonítja. Hadd válaszoljon helyettem ugyanaz az Ágoston. (A kegyelemről és a szabad akaratról.) „A Szentírás, ha szorgalmasan tanulmányozzuk, nemcsak azt mutatja meg, hogy Isten az Ura az emberek jóakarátának, amit Ő Maga formál ki a gonoszból, s vezeti őket, amikor a jó végeredmény és az örök élet létrejönnek, hanem azt is, hogy azok az akarások is, melyek megtartják a világi jellegüket, annyira Isten hatalmában vannak, s Ő a legnagyobb titokban, de a legigazságosabb ítélettel hajtja őket arra, amerre csak akarja, s amikor tetszik Neki, akkor vagy áldást oszt, vagy büntetést szab ki azokkal.”

Tizedik cikkely

A Sátán Isten parancsára hazug.

A tizedik ellen

A tizedik ellen így érvelnek: ha Sátán Isten parancsára hazug, akkor a hazug igaz, és a Sátán igaz. Mert ha hazugságot parancsolni igazságos (ami nyilvánvaló, ha Kálvin igazat mond), akkor engedelmeskedni a hazudozással szintén igazságos, mert az engedelmisség igazságát a parancs igazságosságával becsüljük fel. S ahogy igazságtalanság egy igazságtalan parancsnak engedelmeskedni, úgy egy igazságos parancs iránt engedelmisség is igazságos.

Nos, ha Kálvin azt mondja, hogy a Sátán nem engedelmes a hazugságban, azaz nincs szándéka engedelmeskedni Istennek, akkor Kálvin saját vélekedése szerint fogunk válaszolni, miszerint ez az engedetlen hazudozás is Isten parancsára történik, s ebben az engedetlen hazudozásban a Sátán engedelmes, mert Isten parancsolta neki, hogy ne legyen engedelmes a hazudozásban.

Kálvin János válasza

A tizedik cikkelyben nézze csak meg, kire veti a kártékony dárdáit. Mert nem konkrétan tőlem származik, amit ön ellenez, hanem az Isten Lelkének előírása. Pontosan így beszél a Szentírás: kit küldjek el, ki megy el nekünk, majd rögtön utána Isten a Sátához szólva megparancsolja neki, hogy menjen, és legyen hazug lélek az összes próféta szájában, Akháb megtévesztése végett. Nos, ugasson csak, ahogyan akar, nem fogja jobban eltemetni Isten dicsőségét a gáncsoskodásával, mint amennyire a köpése elhomályosítaná a Nap dicsőségét. Itt is jobb Ágoston szavaival beszélni, mint a sajátjaimmal. „Amikor Isten arról tesz bizonyosságot, hogy hamis prófétákat küld, s az Ő keze lesz rajtuk, hogy képesek legyenek megtévesztetni, akkor nem úgy érti, hogy egyedül a türelme érintett a dologban, hanem a hatalma is.” Azzal, ahogy arról fecseg, miképpen nem engedelmes a Sátán az Isten parancsára folytatott hazudozásban, nem csoda, ha megannyi csomóba köti bele önmagát, mert nem ismeri el, hogy Isten megmagyarázhatatlan módon alkalmazza a Sátán munkáját a saját jótetszésének megfelelően a kormányzása igazságosságának és egyenlőségének kimutatására, anélkül azonban, hogy mentesítené az eszközt a gyalázattól, akit a saját akarata ellenére kényszerít az isteni ítélet végrehajtására. Szitkozódjon bár az ön keserősége százszor is, ez természetesen nem Kálvin, hanem Isten hangja: „Én parancsoltam felszentelt vitézeimnek” (Ézs13:3). Nos, ha ön úgy véli, hogy Isten többet követel Magának annál, ami helyes, Ő Maga fogja megtalálni a módját annak, hogy megszabaduljon a vádaskodásaitól.

Tizenegyedik cikkely

Isten ad azoknak akaratot, akik rosszat cselekednek, Ő még sugallja is a gonosz és gyalázatos tetteket, nemcsak megengedően, de hatásosan, s teszi ezt a Maga dicsőségére.

A tizenegyedik ellen

A tizenegyedik ellen ezt hozzák fel: Kálvin Istenre vonatkoztatja azt, ami az ördögre tartozik, amint arról a Szentírás mindenféle bizonyosságot tesz. Nos, ha Isten gonosz és gyalázatos vonzalmakat sugall, de mégis azt parancsolja, hogy álljunk ellene ezeknek, akkor valójában azt parancsolja, hogy Neki álljunk ellen. Minden jó ajándék felülről, a világosságok Atyjától származik. Vajon még a gonosz vonzalmak is jó ajándék? A sötétség (mert a gonosz hajlamok természetesen sötétség) is a világosságok Atyjától száll alá?! Miért nem nevezzük akkor a sötétség Atyjának? Jakab konkrétan azt írja, hogy egyetlen embert sem az Isten, hanem mindenkit a saját maga kívánsága kísért. De alja vonzalmakat sugallni nem más, mint kísérteni. Most ami az ön kikötését illeti, miszerint Isten ezt a saját dicsőségére teszi, azt mondják, ez nevetséges, mert dicsőség rendesen nem származik a hazudozásból. Amikor Nabukodonozor megtapasztalta az isteni igazságosságot és hatalmat a gögje miatti elállatiasodáson keresztül, akkor Istennek adott dicsőséget, mert észrevette és arra a következtetésre jutott, hogy Isten igazságos.

Istennek tetsző dolog, hogy dicsérjék a népek. „Dicsérjétek az Urat mind, ti népek”. Olyan dolgok tartoznak tehát Hozzá, melyeket minden nemzet ismerhet, sőt dicsér. De egyetlen nemzet sem fogja soha elismerni, hogy jogos megbüntetni az embereket azért, amit Maga Isten sugallt. Mert ha megkérdezzük, büntet-e Isten a szakállért, akkor vajon nem sért-e meg Ő minket, amikor Ő Maga adta nekünk a szakállat, és mi nem választhattunk, hogy legyen-e nekünk, vagy sem? S akkor melyik szakállas ember fogja Őt valaha is dicsérni? S Kálvin azt mondja, hogy ez Isten titkos gondviselése, ami számunkra ismeretlen. Nos, ami az igazságot illeti, ismert előttünk és kijelentett az evangéliumban, mely kijelentett evangélium alapján (mint azt Pál tanítja), nem pedig Kálvin titkos ítélete szerint fogja Isten megítélni a világot. S így kell értenie mindenkinek, igaznak és gonosznak egyaránt. Mert mindenki, igaz és gonosz egyaránt látni fogja, hogy igazságos megbüntetni azokat, akik nem engedelmeskedtek az igazságnak (nem Kálvin rejtett igazságának, hanem az evangéliuméhoz hasonló nyitottnak), akik pedig engedelmeskedtek, jutalmat kell kapniuk. „Isten haragja” mondja Pál „azoknak az embereknek az istentelensége és hamissága ellen nyilvánul meg, akik feltartóztatják az igazságot a hamissággal”. De ha Kálvin véleménye igaz, akkor Isten haragja az összes ártatlan ellen nyilvánul meg. Ha ugyanis Isten sugallja a romlott vonzalmakat, akkor haragszik rájuk és gyűlöli őket már a romlott vonzalmakat megelőzően. Hisz romlott vonzalmakat sugallni a gyűlölet munkája, Ő következésképpen az ártatlanokat gyűlöli, mivel a bűn a romlott vonzalmakból fakad, vagy inkább a bűn romlott vonzalom.

Kálvin János válasza

Őn szörnyetegek elképzelésével folytatja, hogy ezeket legyőzve ünnepelhesse az Isten egyik ártatlan szolgája felett aratott győzelmet. A szakaszt, ahol valaha is így beszéltem, nem lesz képes fellelni. Ezért még ha csendben maradnék is, az ön kevert ostobasága és pökhendisége egyformán erőtlene. Ha a gonoszok beszennyezik magukat a gyilkossággal, házasságtöréssel, rablással, csalással, én azt tanítom, hogy ez a saját gonoszságukból származik, Isten azonban, Aki fényt hoz elő a sötétségből, úgy kormányoz ezekkel a saját titkos és felfoghatatlan kormányzásával, hogy a gonoszságuk eszközeivel hajtja végre az igazságos elhatározását. Ha ön ezt ellenzi, vitatkozzon Magával Istennel, Aki könnyen

fogadja majd az ön örült támadásait. Ha lenne önben egyetlen cseppnyi mértékletesség és taníthatóság, ez a megkülönböztetés, ami állandóan előfordul az írásaimban, kétségtelenül lecsillapítaná önt.

Ha a gonoszok megvizsgálják önmagukat, a lelkiismeretük bizonyágtétele bőven meggyőzi őket, hogy a vétkeiséget nem szabad sehol máshol keresniük, mert a gonoszság gyökerét önmagukban, a saját szívükben találják meg. Isten viszont, oda hajlítva az akaratukat, ahová csak Neki tetszik, jót hoz ki a gonoszságukból. Zúgolódjon, ahogyan csak tetszik, én most világosan megmutattam, hogy ha ezt teszi, akkor önnek nem velem, hanem Istennel van vitája. Én szeretném, ha szívből elismerné Istent a világosságok Atyjának, pont ahogyan Pál határozza Őt meg (1Tim6), nehogy a vakmerőségében keresztültörjön az elérhetetlen világossághoz, sőt, nehogy a szentségtörő pökhendiségében sötétséggé változtassa azt a világosságot.

Emellett ön abszurd módon következtet Jakab tanításából, mert minden tökéletes ajándék a világosságok Atyjától száll alá, ezért azok a szörnyű ítéletek, melyek félelemmel és reszketéssel töltik el a kegyeseket, nem származnak ugyanabból a forrásból. Még abszurdabb módon kérdezi tőlem, hogy vajon a bűnös és romlott vonzalmakat a jó ajándékok közé sorolom-e, mintha a bölcsesség, az ítélet és a józan belátás lelke csakugyan semmiben sem különbözne a szunyókálás és a hebehurgyaság lelkétől, vagy mintha a megújulás lelke nem lenne más, mint ugyanaz a gonosz lélek Istentől, aki az örületbe kergeti az elvetetteket, amiképpen Saulról olvassuk.

Hasonló szégyentelenséggel lármázik az én tanításomról, úgy, hogy Isten az elhatározásait a Maga dicsőségére a Sátán és az elvetettek eszközével hajtja végre. A Sátán az Ő haragjának eszköze, s erről Isten világosan bizonyágot tesz mind az Ígéje, mind a tapasztalat által. Nos, mi célból mondjuk, hogy Isten a Sátán kezével munkálkodik, ha nem a dicsősége szemléltetése végett? Ön azt hiszi, kitér ez elől egy szellemes visszavágással, miszerint az igazságosság nem tulajdoníttatik Istennek a hazugság alapján, de ez vajon megakadályozza Istent abban, hogy előhossa az ön saját gonoszságából a saját dicsőségének anyagait? Természetesen nem kevesebb, mint gyalázatos gőg tudta a fáraót meggátolni abban, hogy az isteni dicsőség felragyogjon előtte, mert ő erre a célra rendeltetett.

Arra utal, hogy Nabukodonozor (Dán4:34) Istennek adott dicsőséget, amikor megvallotta az igazságosságát. De annak megmutatása végett, hogy én milyen magabiztosan vetem meg az ön tompa dárdáit, szívesen segíték önnek ebben a dologban, s arra utalok, ami önnek eszébe sem jutott: amikor Józsué arra biztatta Ákánt, hogy adjon dicsőséget az Istennek, azt nem más céllal tette, mint azzal, hogy az utóbbi feltárja a hazugságot, és felfedje a saját tulajdon szentségtörését.

Felmerül azonban a kérdés, hogy vajon csak egy módja van az isteni dicsőség szemléltetésének, mert ha az nem ragyog fel az emberek hazugságain át, akkor Pálnak tévednie kellett amikor ezt mondta: „legyen Isten igaz és minden ember hazug”, majd rögtön megkérdezi: „ha a mi hamisságunk dicséri Isten igazságosságát, akkor Isten vajon igazságtalan?”

Ami azt az ellenvetését illeti, hogy Istent a jótéteményeiért dicsérik, az valóban igaz, ha ön elismeri, hogy az erdő, amelyből Isten előhossa és kivezeti a dicséreteit, sűrű és kiterjedt. S itt az ön gőgje alkalmas büntetést kap, amiért kérkedve megveti a gondolkodás művészetét, mivel ön mindig tagadó módon érvel a fajtól a nemzetség felé. Nem is fogom hosszas cáfolatokkal megtisztelni az ön ordenáré gúnyolódását, miszerint Isten igazságtalan volt, amikor a szakállért büntette az embereket, mivel csak azt a szakállt viselték, amit Ő Maga teremtett. Hiszen ki mondta azt valaha is, hogy a romlottságot Isten teremtette? Bár az Ő felfoghatatlan tanácsvégzésével elrendeli annak jogos és igazságos végeredményét. Tűnjön hát innen az ostobaságaival, összekeverve az alvás során természetes módon növekedő szakállat a szándékos gonoszsággal. Játssza csak az örültet, ahogyan önnek tetszik, de nekünk

továbbra is biztos marad, hogy joggal kapnak büntetést azok, akik gonosz vonzalmait Isten az Ő ítéleteinek végrehajtására rendeli és irányítja, mert a saját lelkiismeretük ítéli el őket. S látjuk, miképpen gabalyodik ön ebbe bele, mert miközben elismeri, hogy Isten titkai a számunkra ismeretlenek, másrésről azt ellenzi, hogy hogy az igazságát ismerjük. De ha bárki megkérdezi önt, hogy van-e bármi igazságosság Isten titkaiban, vagy pedig nincsen, tagadni fogja, hogy igenis van?

Azután miképpen mondhatja ön, hogy Isten igazsága ismert a számunkra, amire Dávid és Pál is bámulattal néz fel, mert az érzékszerveik csődöt mondtak? Vajon a hatalmas szakadék és a bölcsesség gazdag mélysége Isten ítéletében tartalmazzanak igazságot önmagukban? Akkor miért tagadja ön, hogy Isten igaz, valahányszor csak a tevékenységének okai rejtve maradnak ön előtt?

Ahogy említésre méltó különbségtétel történik Jób könyvében (Jób28:1) Istennek az emberi fajt elriasztó kikutathatatlan bölcsessége, valamint a törvényben nekünk átadott bölcsesség között, úgy önnek is, hacsak nem akar felforgatni mindent, különbséget kellett volna tennie az emberi elme számára felfoghatatlanul mélységes és bámulatos igazság, valamint az igazságnak a törvényben az emberi élet szabályozása végett előírt szabálya között. Elismerem, hogy Isten a világot az evangélium kinyilatkoztatott tanítása szerint fogja megítélni, de egyidejűleg bizonyosságot is tesz majd a titkos gondviselésének igazságosságáról is minden civakodóval szemben.

Nos, ha lenne bármekkora gyakorlati ismerete arról az evangéliumról, amiről fecseg, akkor könnyen megértené, miképpen jutalmazza Isten azt az igazságosságot, amit a törvényében ajánl, és soha nem csapja be a megígért koronával azokat, akik szívből engedelmeskednek az előírásainak, de joggal büntet minden engedetlent, akiket szintén a szolgálóinak nevez, mert az ő szívük is az Ő kezében van. Így Jeremiás sem ok nélkül nevezi Nabukodonozort, a dühödt rablót és a Sátán rabszolgáját Isten szolgájának (Jer25:9). S ha azt tanítottam, hogy Isten a Maga céljainak megfelelően nyit utat, az emberek szívét ide, vagy amoda hajtva, miért kellene ezt a kijelentést bűnnek tulajdonítani nekem, amikor a próféták pontosan ugyanezt mondták? Tény, hogy ezek a szent történelem szavai: „Ismét felgerjede az Úrnak haragja Izráel ellen, és felingerlé Dávidot ő ellenek, ezt mondván: Eredj el, számláld meg Izráelt és Júdát.” (2Sám24:1).

Tizenkettedik cikkely

A gonoszok a gonoszságukkal inkább Isten, semmint a maguk munkáját végzik.

A tizenkettedik ellen

A tizenkettedikről így beszélnek: ha ez így van, akkor Isten haragszik a jóra, mert ha a gonoszság Isten munkája, akkor a gonoszság jó, mert Isten minden munkája jó. S ha a gonoszság jó, akkor a kegyesség gonosz, mert az nem más, mint a gonoszság ellentéte. Ezért amikor a Szentírás azt mondja, hogy „gyűlöld a rosszat” és „szeresd a jót”, akkor a gonoszság szeretetét és a kegyesség gyűlöletét parancsolja. Emellett azt is állítják, hogy az efféle cikkely a szabadgondolkodás erőteljes illatát árasztja, meg vannak lepve, hogy ön annyira ellenséges a szabadgondolkodókkal szemben.

Kálvin János válasza

Ismét bizonyosságot teszek az Isten, az angyalok és az egész világ előtt, hogy soha így nem beszéltem, s amit helyesen mondtam, azt ön a leggonoszabb és leggáncoskodóbb módon forgatta ki. De ha az ön számára abszurdnak tűnik, hogy a gonoszok Isten munkáját végzik, szidja Jeremiást, akinek ezek a szavai: „Átkozott az az ember, aki hanyagul végzi Isten munkáját”. Nos, ő a mézárulásról beszél, amit ön nem fog megtisztítani a bűnösségtől, mert világos, hogy a kapzsiság, a kegyetlenség és a gőg voltak a mozgatórugói. A kaldeusokat a saját becsvágyuk és fosztogatási vágyuk késztette arra, hogy megfélemezve az egyenlőségről belevegyék magukat a fosztogatásba és a mézárulásba. De mivel tetszett Istennek az ő kezükkel megbüntetni a moabitákat, a gonoszságuk nem gátolta meg az isteni ítélet végrehajtását. Itt kutya, azt ugatod, hogy a kegyetlenség jó, mintha Isten lenne istentelen, amikor az Ő csodálatos módján irányítja a gonoszságot az elkövető eredeti szándékától eltérő végeredményre. Sőt ön nem által a szabadgondolkodókkal gúnyolni engem, azzal a szektával, melynek a gáncoskodását konkrétan lelepleztem, mintha nem volna védelmem velük szemben.

Tizenharmadik cikkely

Mi Isten céljainak megfelelően vétkezünk szükségszerűen, amikor magunktól, vagy véletlenül követünk el bűnt.

Tizennegyedik cikkely

A gonoszság, amit az emberek a saját akaratukból követnek el, szintén Isten akaratából származik.

A tizenharmadik és a tizennegyedik ellen

A tizenharmadik és a tizennegyedik ellen így érvelnek: ha szükségszerűen vétkezünk, akkor minden intés hiábavaló. Hiába intette Jeremiás a népet: „Az élete és a halát teszem elétek. Aki ebben a városban marad, az kard, éhség, vagy ragály által pusztul el, de aki a kaldeusokhoz menekül, életben marad.” Ezeket a dolgokat, mondom, hiába jelentette ki neki, ha olyan lehetetlenség volt a kaldeusokhoz menekülniük, mint mondjuk elnyelni egy hegyet. Nos, ha Kálvin azt mondja: a parancsolatok azért adattak, hogy az embereket menthetetlenné tegyék, arra azt válaszoljuk: ez sekélyes. Mert ha megparancsolod a fiadnak, hogy egyen sziklát, s ő nem teszi azt meg, akkor a parancs elhangzása után sem bűnös jobban, mint annakelőtte. Ugyanígy, ha Isten mondja nekem, hogy lopjak, és szükségszerűségből lopok, és nem tudom jobban megtartóztatni magam a lopástól, mint a sziklaevéstől, akkor én sem vagyok menthetlenebb a parancs elhangzása után, mint előtte, s nem vagyok megbocsáthatóbb sem a parancs elhangzása előtt, mint utána. Végül, ha Kálvin vélekedése igaz, akkor az ember már a parancs elhangzása előtt menthetetlen, így tehát nincs is ok a parancsra a menthetőség biztosítása végett. Ha ugyanis a gonosz ember elvetett még mielőtt gonosszá lenne, azaz a létezését megelőzően, ti. az örökkévalóságtól fogva, s így szükségszerűen követ el bűnöket, akkor máris menthetetlen, és a parancsot megelőzően már el van ítélve, ami megint csak minden isteni és emberi törvénnyel ellentétes. Hisz minden törvény a bűnelkövetés után ítéli el az embert, az elkövetett bűn alapján. De Kálvin Istene már azt megelőzően elítélte és elvetette a gonoszokat, hogy léteztek, sőt mi több, bármit elkövettek, vagy vétkeztek volna. Mivel pedig azt megelőzően ítélte el őket, hogy léteztek volna, ezért a bűnre kényszeríti őket, hogy ettől kezdve úgy tűnjön: joggal ítélte el valamennyit. Végso soron, Kálvin, így állítja szembe az ön Istenét a magukéval.

A hamis Isten természete

A hamis Isten lassú a könyörületre, hajlamos a haragra, a világ nagyobb részét a megsemmisülésre teremti, s nemcsak a kárhozatra ítéli, de meg is teszi őket a kárhozatokának. Ezért az örökkévalóságtól fogva elrendelte, s még mindig úgy rendeli, és elő is idézi, hogy szükségszerűen vétkezzenek, így sem a lopások, sem a házasságtörések, sem a gyilkosságok nem történnek meg, csak az Ő akaratára és ösztönzésére. Ő sugallja nekik ugyanis a gonosz és aljas vonzalmakat, s nemcsak megengedően, hanem hatékonyan is, és megkeményíti őket. Ezért miközben istentelenül élnek, inkább Isten, mintsem a maguk munkáját végzik, és nem is cselekedhetnek másként. Ő tesz a Sátánt hazuggá, így az többé már nem a Sátán, ha nem Kálvin Istene, aki a hazugságok atyja, mert gyakorta van egy dolog a szájában, s másik a szívében.

Az igaz Isten természete

De Isten, Akit a természet és gondolkodás, valamint a Szentírás hirdet, nyilvánvalóan ellentétes ezzel, mert hajlamos a könnyöretre és lassú a haragra. Ő teremtette meg a közös ősatyánkat a Maga képére, Önmagához hasonlónak, hogy a Paradicsomba helyezhesse és felruházhassa áldott létezéssel. Ez az Isten mindenkit üdvözíteni akar, s nem akarja, hogy bárki elpusztuljon. Ezért küldte el a Fiát erre a Földre, Akinek az igazsága több mit bővelkedett ott, ahol a bűn bővelkedett, s Aki igazságosságának a világossága megvilágít minden, a világba jövő embert, miközben ezt kiáltja: „Jőjjetek én hozzám mindnyájan, a kik megfáradtatok és megterhelgettetek, és én megnyugosztalak titeket”. Jó és tisztességes vonzalmakat sugall, s megszabadítja az embereket a bűnelkövetés szükségességétől, amibe az engedetlenségükkel vetették bele magukat, gyógyít mindenféle betegséget és fertőzést a nép között, és soha nem tagadta meg a kegyességet senkitől, aki könnyörgött Neki.

Nos, ez az Isten annak a kálvinista Istennek a munkáit megsemmisíteni jött, s azért, hogy az ajtón kívül rekessze. S ez a két Isten, ahogyan a természetüknél fogva egymás ellentétei, úgy nemzenek egymással ellentétes gyermekeket is. Az egyik olyan gyermekeket alkot, akik könnyörtelenek, gőgösek, vadak, irigyek, vérszomjasak, hamisak, egy dologra gondolnak és másról beszélnek, türelmetlenek, rosszindulatúak, lázadók, veszekedők, becsvágyóak, kapzsiak, inkább a gyönyörök, mintsem Isten szeretői: egyszerűen tele vannak minden rossz és aljas vonzalommal, amit az Atyjuk kelt bennük. A másik Isten viszont olyan embereket alkot, akik könnyörtelenek, mértékletesek, szelídek, nagylelkűek, jótékonyak, gyűlölik a vért, nyíltak, a szívük teljességéből beszélnek az igazságot, türelmesek, jóságosak, békülékenyek, kiengesztelhetők, utálják a civakodásokat és a veszekedéseket, a megtiszteltetés megvetői, bőkezűek, inkább Istent, semmint a gyönyöröket szeretik, egyszerűen tele vannak minden jó és tiszteletre méltó vonzalommal, amit az Atyjuk kelt bennük.

Ezek azok a dolgok, ó Kálvin, amit az ön ellenségei hoznak fel a tanításával szemben, s azt tanácsolják az embereknek, hogy a gyümölcseikről ítéljék meg azt a tanítást. Nos, azt állítják, hogy ön és a tanítványai a saját Istenük megannyi gyümölcsével hozakodnak elő, mert ön általánosságban kötekedő, bosszúvágyó, kitartó és nem felejtí a sérelmeket, továbbá be van szennyezve már vétkekkel is, melyeket a maga Atyja ihlet. De ha bárki azt mondaná, hogy ez nem a szilárd tanítás hibája, ami nem hoz létre ilyen embereket, azt válaszolják, hogy de igenis létrehoz ilyeneket, ami nyilvánvaló abból a tényből, hogy sokan, akik elfogadták az ön hitvallásait, ilyenekké váltak, pedig korábban nem voltak ennyire gonoszok. Akik Krisztus tanításának hisznek, azok jobbá válnak, de azt mondják, az ön tanításai világosan megrontják az embereket.

Emellett amikor azt vallja, hogy szilárd tanítással rendelkezik, azt válaszolják, hogy nem szabad önnek hinni. Mert ha az ön Istene nagyon gyakran mond egyet, de mást gondol és akar, akkor okunk van félni, hogy az Istenét utánozva ön is ugyanezt tesz és így téveszti meg az embereket.

Igaz, hogy egykor szerettem az ön tanítását, s védelmeztem is, bár nem volt teljesen kielégítő a számomra, mert olyan sokat tulajdonítottam az ön tekintélyének, hogy még azt is törvénytelennek tartottam, hogy valami ellentétetre gondoljunk. De most, hogy meghallgattam az ellenfeleinek érveit, nem tudok semmit sem válaszolni azokra. Az ön tanítványai kétségtelenül megpróbálnak válaszolni, s az ön partizánjai között hangosan dicsekednek az igazukkal, de amikor közel kerülnek az ellenfeleikhez, meginognak, és szegényes védelmet keresnek az ön könyveiben. Mert az ön érvei homályosak, s majdnem mind olyanok, melyek kihullnak az ember emlékezetéből, amint félretesz a könyvet, s nem győzik meg a szembenállókat. Ezért az ellenfeleinek érvei világosak, élesek, könnyen emlékezetben tarthatók és felfoghatók még a tudatlanok számára is – ez pontosan azoknak az embereknek a leírása, akik követték Krisztust. Ebből kiderül, hogy a tanítványai

általánosságban jobban támaszkodnak az ön tekintélyére, mint a józan észre. S amikor képtelenek megcáfolni az ellenfeleiket, eretnekeknek és makacsa embereknek tekintik őket, elvonulnak a társaságukból és másokat is erre figyelmeztetnek. Nos, mivel a véleményem szerint az elhangzottakra kell figyelnünk, s nem arra, hogy ki mondta azt, ezért én úgy ítélem meg, hogy mindenkit meg kell hallgatni, mindnet szükséges bizonyítani, hogy ami jó, a legelőször ahhoz ragaszkodjunk.

Ezért ó Kálvin, ha rendelkezik bármiféle igaz, világos, szilárd érvekkel, melyekkel az ellenfelei megcáfolhatók, kérve kérem, hogy adja közre azokat az igazság védelmében. Ön is tudja, hogy meg van írva: „adatik neked olyan száj és bölcsesség, aminek senki sem képes ellenszegülni”. Ami engem illet, ahol csak képes vagyok megragadni az igazságot, készen állok követni azt, és másokat is erre buzdítok. De ha véletlenül tévedne, könyörgöm Kálvin, adjon dicsőséget Istennek. Az tisztességesebb lesz az ön számára, mint kitartani a tévelygésben. Ha ön igaz és becsületes, akkor nem gondolom, hogy a legcsekélyebb mértékben is félnem kéne a megsértésétől ennek a levélnek a kapcsán. Először is szükséges ön mindezekről a dolgokról tájékoztatni, másodsor, mivel ön úgy érzi (amint mondja is), hogy mindennek szükségszerűen meg kell lenni, ön is elhiszi majd, hogy lehetetlenség lett volna a számomra nem megírni ezt a levelet. Isten vele!

Kálvin János válasza

El nem tudom képzelni, mi másra gondol ön az utolsó cikkelyben: mintha az emberi érzékelést mágikus motyogásokkal akarná felforgatni. Mert mit jelent véletlenül vétkezni? S önön kívül ki más idézett fel efféle szörnyetegeket? Valahol mondtam, hogy azokat a dolgokat, melyek a véletlen műveinek látszanak, Isten titkos gondviselése kormányozza. Ki engedi meg önnek, hogy ebből arra következtessen: a bűn a véletlen műve? Aztán amit az írásaimban talál, az vajon tőlem származik? Vagy nem inkább Isten a szerzője? Ha egy ember kisbaltája levágja egy fák ágait, s azok leesve felsértik egy arra járó fejét, akkor ön ezt a véletlen művének tekinti? De a Szentlélek Mózes által kijelenti, hogy ezt az ember Isten sújtotta le. Most akkor azt mondja, hogy Isten egy ittashoz hasonlóan össze-vissza, jobbra-balra csapkod, megkülönböztetés nélkül?

Most ha azt képzelem, hogy az emberek Isten tudta nélkül követnek el bűnöket, akkor miképpen fogja Isten megítélni a világot? S ha a világi ügyek elkerülik az Ő figyelmét, miképpen lenne fölényben a halandókkal? Mivel én azt vallom, hogy Isten tökéletesen a tudatában van az emberek bűneinek, ön odáig megy az örültségében, hogy hamis Isten alkotásával vádolja meg Őt. Ha elismerem, amit ön követel, mármint hogy Isten nem tud a bűnről, akkor könyörgöm, miféle Isten lesz Ő? S akkor még mindig azzal dicsekedik, hogy az emberek önnel vannak, amikor megfosztja Istent az értelmétől, és ugyanazzal a megnevezéssel illeti, mint Lucretius tette a képeivel: egy halott bálványt fabrikál a helyére?

Ami az arra vonatkozó érvét illeti, miszerint a tanítás felesleges, a parancsolatok haszontalanok, az intések hiábavalók, a megrovások és a fenyegetések abszurdak, ha az emberek szükségszerűen vétkeznek, nos ha Ágoston Valentinusnak írott könyve „A megromlásról és a kegyelemről”, egy pontosan ennek a témának szánt mű, nem elégséges ezeknek az ellenvetéseknek a szertefosztatásához, akkor ön nem méltó arra, hogy egy szót is halljon tőlem. Ami az én cáfolatomat illeti Pighiusszal, valamint az ön mesterével Servetusszal szemben e rágalom vonatkozásában, az teljesen kielégítő minden józan és őszinte olvasó számára. Én most pusztán ehhez a válaszhoz térek vissza az ön dicsekedésével szemben. Ha ön nem enged meg Istennek semmi olyasmit megparancsolni, aminek engedelmeskedni nincs az ember hatalmában, akkor Isten majd elég világossá teszi, amikor önt az ítélőszéke elé állítja, hogy nem hiábavaló kijelentést tett az apostol szájával, amikor lehetetlennek jelentette ki a törvény számára azt, amit a saját kegyelmével vitelezett ki

(Rm8:1). Biztos, hogy a törvényben a tökéletes igazságosság tárul elénk, ami el lenne készítve és közzé lenne téve mindenki számára, ha a mi erőnk elégséges lenne ahhoz, hogy engedelmességgel adózzunk Isten parancsainak. Nos, Pál azt jelenti ki, hogy a megigazulást nem lehet elérni a törvény által. Miféle vitája van hát önnek ebben a dologban Kálvinnal? Ha szükségszerűen lop, akkor nem kevésbé menthető a parancs elhangzása után, mint előtte. Pál épp ellenkezőleg, amikor megvallja hogy a bűn alatt adatott el, egyben önként azt is elmagyarázza, hogy a törvény haragot szült, mert a szükségszerűség pajzsát hiába tartjuk fel, amikor minden embert a saját lelkiismerete ítél el az önkéntes rosszakarat miatt. Mondja meg nekem, ha volt a kezében a könyv az utóbbi években, hogy falopásra a házának felmelegítése végett vajon nem a saját tulajdon akarata volt indította? Ha egyedül az elégséges az ön jogos elítéléséhez, hogy tudatosan és akarattal ragadott magához aljas és gonosz nyereséget a felebarátja kárára, akkor fantáziálhat a szükségszerűségről, ahogyan csak önnek tetszik, de anélkül, hogy végül joggal felmentenék. Ami az ön ellenvetését illeti, mely szerint senki sincs jogosan elítélve, csak a bűne miatt és a bűnelkövetés után, nekem nincs vitám önnel a korábbi dologban, mert mindenütt azt tanítom, hogy senki sem pusztul el, csak Isten jogos ítélete alapján. Ugyanakkor nem hallgathatom el, hogy titkos méreg lappang az ön nyelvezetében, mert ha az ön által javasolt hasonlóságot elfogadjuk, akkor Isten igazságtalan lesz, amiért Ábrahám egész családját bevonta az eredendő bűn vétkébe.

Ön tagadja, hogy Isten szármára törvényes bárkit is elítélni a tényleges bűnt leszámítva. Megszámlálhatatlanul sok csecsemő van manapság, akik gyorsan távoznak ebből az életből. Öntse hát ki a keserűségét Isten ellen, amiért az örök halálba küldi az ártatlan, az anyák kebléről elszakított csecsemőket. Ha valaki nem veti meg ezt az istenkáromlást, amikor nyíltan lelepleződik, az átkozhat engem az ő szívének tartamáért. Mert nincs jogom mentességet követelni azok gúnyolódásától, akik nem kímélik Magát a Mindenhatót sem.

Ami az utóbbi dolgot illeti, nem látja, mennyire sértő a bőbeszédűsége? Mert még a mestere Servetus, és Pighius, meg a hozzájuk hasonló kutyák is azt mondanák végül, hogy a világ teremtését megelőzően voltak elítélve azok, akiket Isten eleve a halálra méltóknak ismert. Ön csakugyan nem engedi meg Neki, hogy bárkit az örök halálra ítéljen addig az időpontig, amíg az illető visszataszítóvá nem válik a földi bírák számára a tényleges bűnelkövetéssel. Ezért tanulja meg az olvasó, mennyire elképesztőnek kell lennie annak az örültségnek, ami gúnyolódással és évődéssel vonakodás nélkül felforgatja az isteni igazságszolgáltatás egész menetét.

Az marad hátra, hogy megvédjem az igaz és örök Isten dicsőségét az ön szentségtörő gyalázkodásaitól. Ön hangosan azzal vádol engem, hogy az ördögöt tolom az igaz Isten helyére. Az én védekezésem rövid és könnyű. Ahogyan minden írásom is bizonyosságot tesz róla: nem volt más célom, mint hogy az egész világ kegyes és szent módon szánja oda magát Istennek, s hogy mindenki jó lelkiismerettel művelje az igazi igazságosságot a többiekkel. Így az én életem nem összeegyeztethetetlen a tanításommal, s nem leszek annyira igazságtalan Isten kegyelmével, hogy magamat önnel és az önhöz hasonlítókkal vessem össze, akiknek az ártatlansága nem több, mint bók és önös hízelgés. Csak annyit mondok, hogy ha egy becsületes és tisztességes bíró döntene közöttünk, azonnal észrevenné az Isten iránti tiszteletet mind az írásaimban, mind az életemben, míg minden, ami öntől származik, nincs más illata, mint a vallás bohóckodó utánzásának.

Nos, hogy röviden megcáfoljam a rágalmaid, vajon képes bármi felülmúlni az ön elvtelenségét abban az állításban, hogy Isten lassú a könyörületre, hajlik a haragra és a világ nagyobbik részét az örök halálra teremtette? Fantáziáljon bár Istenről, ahogyan csak önnek tetszik, minden kétséget kizáróan egyedül Őt kell imádnia minden istenfélőnek, Aki Ábrahám családját leszámítva túrta, hogy az egész emberi család a végzetes sötétségben kóboroljon több, mint kétezer-ötszáz éven keresztül. Ha ön kegyetlenséggel vádolja Őt, amiért úgy döntött, hogy megszámlálhatatlanul sok nemzetet borítson el a halál, miközben egyedül egy

családot különböztetett meg az életadó világossággal, a válasz nyilvánvaló: miközben a nemzetek napról napra maradtak fenn és a világ sem lett elnyelve százszor is évente, nos, Isten pont ennyi alkalommal szemléltette látványosan a türelmét. Valójában Pál sem vonakodik dicsérni Isten szelídségét és hosszútűrését még akkor sem, amikor fenntartja, hogy a harag edényei elpusztításra rendeltettek az Ő titkos rendelete által. Ha ön nincs megelégedve ezzel a bizonyágtétellel, én úgy vélem, nyugodtan megvethetem az ugatását. Mert Istennek nincs szüksége az én kezem védelmére, hanem kellőképpen meg fogja majd védeni a Maga igazságát, még ha a hírnévre áhítozva össze is fog minden tisztátalan nyelv annak befeketítésére. Ezért ön és a bandája szórhatják az istenkáromlásait, ahogyan csak tetszik, azok végül az önök fejére hullanak vissza. Nekem nem okoz nehézséget türelmesen tűrni a szitkozódásait, amennyiben az Isten, Akit szolgálók, nem lesz érintett a dologban. S engednem kell, hogy önt az ítélőszéke elé idézze, ahol a maga idejében majd megjelenik megbosszulni azt a tanítást, amit az én személyemben ön oly hevesen ellenez.

A bármilyen ítélőképességgel megáldott olvasók felbecsülik majd az ön értekezésének értékét az igaz Isten természetéről, amikor észreveszik, hogy a témával kapcsolatos minden kutatásban ön a józan ész teszi meg kiindulópontnak. Isten létezése igaz, s ezt minden nemzet és minden kor elismerte, mert ennek a tudásnak az alapelve és a magva természetes módon volt beültetve az ember elméjébe. De hogyan határozza meg a józan ész azt, hogy micsoda az Isten, amikor minden éleselmjűségével nem képes másra, mint Isten igazságát hamisságra változtatni, megrontván ezzel az igaz hit és vallás minden ismeretét és világosságát? A Szentlélek azt parancsolja nekünk, hogy legyünk ostobák, ha a mennyei tanítás tanítványai akarunk lenni, mert a természeti ember nem képes azt befogadni, vagy abból bármit megízlelni. Ön viszont az emberi képességekkel szeretné meghatározni Isten titkait, s az értelmet, ami a maga vakságában végleg kioltja az isteni dicsőséget, ön nemcsak a vezetőjévé és az úrnőjévé teszi meg, de többre is merészeli tartani, mint magát a Szentírást. Így hát nem csoda, ha megengedi a legellentétesebb vallások válogatás nélküli összekeveredését, nagyra becsülve a Mohamed álmaival átítatott törököket, s bámulván nem is tudom miféle ismeretlen istenséget, s nem kevésbé imádva az igaz Istent, mint egy keresztyén, aki az evangéliumba vetett rendületlen hittel hívja segítségül a mi Megváltónk Atyját. Nos, bár oly sok közvetett gúnyolódás a hitünk legfőbb alapelveivel nem hirdeti hangosan, hogy ön nyílt, buzgó partnere a hitetleneknek, az ön célja mégis az volt, hogy tünetileg gyógyítva az összes nemzet babonáságait felforgassa az igaz Isten szent jövődöléseinek vallását. Kétségtelenül magából ebből az okoskodásból, ami minden tévelygés szülőanyja, pattant elő az ön Istene, aki válogatás nélkül dönt úgy, hogy mindenkinek üdvözülnie kell. Mintha mindezidáig a kiválasztás szó, mely oly gyakran fordul elő a Szentírásban, abszolút semmiféle jelentéssel sem rendelkezne, pedig a törvény, a próféták és az evangélium mindenütt azt hirdetik, hogy azok kaptak elhívást és világosodtak meg az üdvösségre, akik ki lettek választva Isten örök tanácsvégzésében a világ teremtését megelőzően. S egyértelműen kijelentik azt is, hogy az élet alapja és oka Isten ingyenes szeretete, ami nem karolt fel mindenkit, csak azokat, akiket Ő akart. Mit ér ön el a százszoros szitkozódással a másik oldalon? Megvadítja az egyszerűeket, azt a ködöt keltve, hogy Isten mindenkit üdvözíteni akar. Ha ez nem összeegyeztethető azzal a kiválasztással, ami a saját gyermekeit predesztinálta az életre, akkor felteszem a kérdést, miért nem áll nyitva az üdvösség útja mindenki előtt? A törvénynek az a dicsérete közismert: „íme, az életet és a halált adtam ma eléd”. Ha Isten úgy döntött, hogy mindenkit válogatás nélkül az üdvösségre gyűjt, akkor miért nem állította az életet válogatás nélkül mindenki elé, ahelyett, hogy csak egyetlen nemzetet különböztetett meg ezzel az előjoggal? Nem más okból, ha hihetünk Mózesnek, mint az ingyenes kegyelméből azokhoz, akiket a sajátjainak választott ki.

Ön azt mondja, hogy Krisztus mennyei módon küldetett, hogy az ő igazsága felülkerekedjen ott, ahol a bűn uralkodott. De ez az egyetlen Íge bizonyítja, hogy ön alulról

jött a Sátán ösztönzésére. Ön pimaszul gúnyolja Krisztust, miközben igyekszik minden, még a legvaskosabb hazugságot is a kegyesség színeiben feltüntetni. Ha ugyanis Krisztus igazsága kerekedett felül mindenütt, ahol a bűn uralkodott, akkor Pilátus, vagy Júdás állapota nem lesz rosszabb, mint Péteré, vagy Pálé. S noha nem kellene mondanom semmit Pilátusról, Pál tagadja, hogy Krisztus igazsága elválasztható lenne az evangéliumba vetett hittől (Ef6:9). Vajon azt mondja ön, hogy az evangélium jelen volt Franciaországban és más, távoli nemzeteknél abban az időben, amikor Krisztus a Földön járt? Vajon Isten nem volt ugyanaz a Fia eljövételét megelőzően? Akkor miért pecsételte el az üdvösség kincsét az idők teljességéig? Önnek nevetésben kell kitörnie Pál tanításán a korábban Istenben elrejtett titokról, ami az evangélium kihirdetésekor tárult fel. S most, hogy az evangélium hangja szól, Krisztus igazsága csak azoknak nem vált semmivé, akik hit által fogadják be azt. Nos, honnan van az ön hite? Ha azt mondja, hallásból, az valóban igaz, de a hallás nem független a Lélek speciális kijelentésétől. Ézsaiás (Ézs53:1) meglepődve kiált fel azok csekély létszámán, akiknek az Úr karja kijelentetett. S mikor Pál a hit ajándékát a választottakra korlátozza, ő erre az igeszakaszra hivatkozik, mint bizonyítékra. Ön nem enged meg különbségtételt. Krisztus valóban így kiáltott: „Jöjjetek hozzám mindannyian, akik munkálkodtok”, de máshol meg így: „senki sem jön hozzám, csak ha az Atya vonzza”. Nem is mond ellent Magának, amikor a külső hanggal mindenkit válogatás nélkül hívogat, de mégis kijelenti, hogy senki sem vesz észre semmit, csak ha megadatik neki a mennyből, és nem jön Hozzá senki, csak akiket az Atya adott Neki.

Ön egy másik igeszakaszt is nem kevésbé bolond módon maszatol össze a disznóormányával (Jn1:4) azt állítva, hogy minden egyes ember, akik a világba jönnek, meg lesznek világosítva Krisztus igazságának a világosságával. Mintha János nem tenné hozzá közvetlenül ezt követően: „a világosság a sötétségben fénylik, de a sötétség nem fogadta be azt”. Ezzel azt akarja kijelenteni, hogy bármiféle értelem és intelligencia is adatott először az embereknek, azok elfulladtak és majdnem megsemmisültek, s az egyetlen orvosság, ami megmaradt, az a világosság, amit Krisztus áraszt a vakokra. Kétségtelenül igaz, hogy Krisztus senkitől sem tagadta meg a kegyelmet, aki kérte azt, de ön nem tér ki a Szentlélek által diktált fogadalmakra és imákra. Sőt az imák előtt kaput nyitó kulcs az a hit, ami az ingyenes kiválasztás gyümölcse.

Miközben ön nem ismeri ezeket az elsődleges alapelveket, melyek tagadása lezülleszti az evangéliumot Proserpina és Bacchus rítusainak szintjére, meglepő, ha lehet bármely úgynevezett keresztyént találni, akik belegabalyodnak ilyen szörnyűséges tévelygésekbe. Ami az ön nyegle pökhendiségét illeti, miszerint az én tanítványaim olyanok, mint az én Istenem, kegyetlenek, irigyek, rágalmazók, gőgösök, egy dolgot hordoznak a szájukban és mást a szívükben, én ezt nem annyira a szavakkal, mint inkább a tényekkel cáfolom. Mivel nem örülök a gonosz beszédeknek, hadd ne említsem az ön bűneit, azt leszámítva, hogy nekem szabad és megéri a fáradságot bizonyosságot tenni erről az egy dologról Isten előtt, hogy noha én önt a házamban tápláltam, soha nem láttam gőgösebb, csalafintább, vagy embertelenebb embert önnél. Az az ember is híjával van minden megítélésnek, aki nem veszi észre azonnal, hogy micsoda is ön: egy szélhámos, egy züllött cinikus a maga pökhendiségében, s olyan bohóc, aki nyíltan gúnyolódik a valláson. Boldog lennék, ha tudnám, miben vádol engem ön barbársággal, hacsak valószínűsíthetően nem a mesterére, Servetusra utal. De még a bírák is, akik közül kettő az ő buzgó pártfogói voltak, tanúi annak a ténynek, hogy én közbenjártam érte. De eleget beszéltem magamról, sőt az elegendőnél is többet.

Azt, hogy milyen gyümölcsöket terem a tanításom nemcsak ebben az országban, de szélteben-hosszában megannyi területen, én mindenki megfontolására hagyom. Ebből az iskolából, amit ön galádul támad, Isten naponta választja ki a legjobb és legédesebb illatú áldozatokat az evangéliuma tanításának szemléltetése végett. A diákok (akiknek a létszáma legalábbis tiszteletre méltó) a fájdalmas önmegtartóztatás példái, sőt szembeszökő a

türelmességük és a kedvességük, nagy előrelépést tanúsítottak és küzdöttek a mértékletesség gyakorlásában. Megtagadván önmagukat és a világot, valamennyien az áldott halhatatlanság reménységére törekednek. Mivel azonban a számomra nem célravezető dicsekedni, válaszoljon hát helyettem az Úr, kik által mutatja meg a kegyességének dicsőségét, amit annak a tanításnak az érdekében adott, amit ön hiába támad a bűzös ócsárlásával. De szeretném, ha tájékoztatna a jelleméről, amikor még szerette ezt a tanítást. Ön azt állítja, hogy nem értette meg kellőképpen annak következtében, hogy gátolta ebben az én tekintélyem, ezért törvénytelennek tartotta bármiféle ellenvélemény megfogalmazását. Akkor teljesen biztosan túlon túl ostoba volt, amiért nem fogta fel, amit éveken át családi hangulatban tanítottam önnek odahaza és magyaráztam a füle hallatára a nyilvános összejöveteleken.

Nos, megannyi megbízható tanú alátámaszthatja, hogy bár nekem nem sikerült az általam tett különféle erőfeszítésekkel helyesbíteni és kigyógyítani önt a vérmérséklete romlottságából, mégis, ameddig ön fenntartotta velem a látszatot, mondhatni meg volt zabolázva. Így az elidegenedésének oka nagyon is úgy tűnik, hogy az a szabadosság volt, ami igyekezett akadálytalanul kitörni abban az istentelenségben, amelyben most ön dicsekedik.

Azt mondja, azzal törődik, ami elhangzik, nem azzal, hogy ki mondta. Bárcsak őszintén maga elé állítaná ezt, hogy hasznát húzza mások munkálkodásából és kialakítsa a taníthatóság szokását. Miután az ön kizárólagos sikerei a vakmerőség és a szószátyárság, ezért mások megvetésével igyekszik fontosnak látszani. Ami engem illet, én semmit sem tulajdonítok magamnak, hanem úgy vélem: Isten hűséges szolgáitól kiérdekeltem, hogy a tekintélyemet ne tegyék utálatossá. Ha ön azt állítja, hogy néhány tudatlan embert a hatalmamban tartottam, vagy a hírnevemmel befolyásoltam, azzal adhat némi színezetet a rágalmainak, de most, hogy az én hibámként rója fel, ha az írástudatlan embereknek nem tetszik a tanításom, ki akarja elhinni, hogy egyedül a tanult és elmés emberek támaszkodnak a könyveimre? Sőt, vajon az efféle emberek visszahőkölnek a független vélemény kialakításától a pusztá tekintély miatt? Ameddig tehát az ön tekintélye kiterjed, az ez: semmi sem bizonyított, amit nem tettek hihetővé a közember számára. S csakugyan ez az oka annak, amiért ön mindenkit elriaszt a szabad tanulástól. S hogy még több tanítvány szerezzon, azzal dicsekedik a követőinek, hogy minden tanulás hiábavaló és felszínes a filozófia, a logika, és más művészetek, sőt maga a teológia területén. Ön azt veti mindennek ellenébe, hogy Krisztus követői is ilyenek voltak, mintha lenne bármiféle összeegyeztethetlenség az irodalom és a keresztyén hit között. Itt veszik észre az olvasók a különbséget ön között és közöttem. Én azt vallom, hogy a legbölcsebb embereket is elvakítja a saját gögjük, és soha még csak meg sem ízelelik a mennyei tanítást addig, amíg nem válnak bolondokká, és a saját fogalmaiknak távoztát parancsolva nem szánják oda magukat szelíd egyszerűségben a Krisztus iránti engedelmségre. Az emberi értelem ugyanis a végletekig képtelen megkülönböztetni Isten titkait, s az emberi éleselméjűség ostoba azok vonatkozásában. Ezért mondom, hogy az alázat az igazi bölcsesség kezdete, az az alázat, mely kiüresít minden testi bölcsességet, hogy a hit tisztelettudóan megkezdhesse kutatni az isteni titkokat. Ön az írástudatlan embereket hívja előre, s minden tanulás megvetésére, valamint a gőg leheletétől feltűzelve arra ösztönzi őket, hogy vakmerően döntsenek a mennyei titkokról. S nem ismer el senkit törvényes bírónak, csak azokat, akik megelégedve a közönséges nézetekkel, keményen elutasítanak mindent, ami nem igazodik a fantáziájukhoz.

Pál apostol könnyen megválaszolja majd a másik feddést, amivel a tanítványaimat illeti, mert ők az ő tekintélyével rendelkeznek, ugyanis magukra hagyva önt és az önhöz hasonló eretnekeket, semhogy hallgassanak önökre, önként beszennyezve a füleiket az istenkáromlásaikkal. Ön tagadja, hogy ez a helyes eljárás, mert mindenkit meg kell hallgatni. Mintha valójában nem jelentene semmit a parancs, hogy kerüljük el a megtérni nem hajlandó eretneket a második, vagy a harmadik ünnepélyes megintést követően. Ha bárki megtagadta, hogy meghallgassa önt, akkor lenne némi alapja a panaszkodásra, de amikor legyőzöttként

ment el a nyilvános összejövételről, ahol teljes szabadságot kapott a fecsegésre, sőt, ahova odaidézték, és majdhogynem odaráncigálták, ott könyörgöm, miféle korlát volt, ha a kegyes füleknek mindig nyitva kell lenni, amíg az ön istenszidalmazásának étvágya ki nem elégül? Önnek nem közönséges örömet okoz, ha a gúny tárgyává tehet minden kegyes alapelveket. Szeretné, ha Isten fiainak tetszene a pökhendisége, vagy ha rendületlenül hallgatnák a szentségtörő szitkozódását?

Ami magát a dolgot illeti, én meg vagyok arról győződve, hogy úgy válaszoltam meg önnek, hogy minden igazságos olvasó könnyen beláthatja, hogy az a Lélek nem volt visszatartva tőlem, Akire tartozik a mennyiség és a bölcsesség osztogatása, aminek, ha ön kitart az ellenállásban, azzal elárulja a csak a gyalázatosságával egyenlő makacsságát. Én nem szűnöm meg kívánni és imádkozni érte, bár aligha merek benne reménykedni, hogy végül ön engedjen a nyilvánvaló igazságnak. Ami az ön elhatározott gáncsoskodását illeti, nekem nincs okom felbőszülni az ócsárlása miatt, ha hiszem, hogy az ön írása szükségszerű volt. Valóban komoly és hatásos buzdítás volt az a higgadtságra, mivel semmi sem hasznosabb, vagy jobban alkalmas a sértődés megzabolázására, mint Dávid intése: „csak hadd átkozzon, mert Isten parancsolta neki”. Igaz, Dávid jól tudta, hogy Sémeit ugyanaz a szitkozódás iránti vágy sarkallta, amittől most ön is forrong. Hitt azonban abban, hogy a féktelen gyalázkodást, amivel az ócsárló magát szórakoztatta, összevissza kiabálva mindent, Isten titkos gondviselése rendelte el, s királyt visszafogták a vallásos meggyőződései. Mert egyetlen ember sem tűri el hűvös mértékletességgel az ördög és a gonoszok támadásait, aki nem fordítja el a gondolatait tőlük egyedül Istenhez.

Isten csendesítsen le téged, Sátán!

Genf, 1558. január 5.